

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

W.G. Rietkerk, Utrecht

Korea - Gods 'Israël' in het Oosten?

Eind februari bezocht ik samen met mijn vrouw Korea voor een aantal l'Abri-conferenties. Op de eerste dag van mijn bezoek vroeg een journalist van een christelijk dagblad me: wat moeten wij nú? In één eeuw tijd is ongeveer 25% van alle Koreanen christen geworden. Evangelisatie was activiteit nummer één. Maar wat komt daarna?

De vraag gaf mij de gelegenheid om uit te leggen dat de l'Abri-conferenties juist op dat punt een bijdrage wilden leveren. Hoe haakt het christelijk geloof in op een cultuur? Klaas Huizenga heeft in Opbouw van september heel verhelderend de Koreaanse cultuur beschreven: als diepste onderlaag het sjamanisme (verering vooroudergeesten), daarna het boeddhisme, en tenslotte een eeuwenoude traditie van confucianisme. Jezus leerde ons zout en licht te zijn in de cultuur. Hoe de bijbel daarin een weg wijst op het gebied van huwelijk en samenleving, politiek en kunst, is voor veel christenen in Korea een nieuwe fase in hun christen-zijn. Ook is het heel belangrijk voor hen om goed te kunnen ingaan op de twijfelvragen van de westerse universiteit. Acht procent van de christelijk opgevoede Koreaanse studenten verliezen hun geloof tijdens de universitaire studie. Daar staat tegenover dat er meer studenten christen worden aan de universiteit dan er van het geloof afvallen.

In de lift

Wat is nu onze belangrijkste ervaring geweest in Korea? Het wondere feit dat je in aanraking komt met een samenleving waar het christelijk geloof 'in de lift' zit. Dat merk je op indrukwekkende manier aan het kerkelijke leven in Seoul. Toegegeven, het is een wereldstad met 10 miljoen inwoners, dus je mag massaliteit verwachten. Maar wat te zeggen als je een kerkdienst meemaakt met 50 duizend bezoekers? Mijn vrouw en ik waren perplex. De dienst stond onder leiding van de bekende pinksterpredikant Paul Cho. Zijn boodschap was heel centraal bijbels en het zingen overweldigend. Maar het meest bijzondere was de betrokkenheid en vreugde van zoveel mensen: zij houden er 7 kerkdiensten per dag voor samen meer dan 300 duizend mensen. De enige plaats ter

wereld waar de kerken het winnen van de voetbalstadions. Eén op de vier mensen in Seoul gaat naar de kerk, meestal evangelisch, methodistisch of presbyteriaans.

Geheim

Hoe kan dat toch zó in Korea exploderen? Wat voor geheim zit daar achter? Boze tongen fluisteren „westerse invloed!”, en het is waar: de Koreanen zijn gefascineerd door de westerse wetenschap en techniek. Hun ijver is enorm (wij begonnen onze dagen om 6.30 met de eerste lezing en sloten af om 22.30 met een laatste...). Ik zie de Japanners en de Koreanen straks economisch het westen voorbij streven. Toch blijkt alleen al uit het noemen van Japan dat de fascinatie voor het westen niet de oorzaak is van de doorbraak van het christelijk geloof in Korea. In Japan is hooguit 1% christen geworden, tot nu toe. In Zuid-Korea werd het christendom geestelijk de sterkste kracht in het land. Hoezo? Waarom? Ik weet het niet. Evenmin als wij weten waarom God in het Oude Verbond nu juist uit alle volkeren Israël uitkoos. Wel weet ik dit, dat die verkiezing instrumenteel is. Hij wil naar de uiteinden van de aarde! Zuid-Korea zendt dan ook al zendelingen uit naar China, India en zelfs Hongarije. Ook al weet ik dus het laatste antwoord niet, een paar dingen vallen wel op. Er zit in het Koreaanse volk iets van een verbrokenheid. Uit Oost-Azië zijn zij het meest geknecht en vertrappt geweest. Dat leidde enerzijds tot diepe verbittering. De Koreaan zelf noemt het 'han'. Anderzijds werd het een toebereide akker voor het evangelie. Daarna trof ons het gebed. Een gebedsbijeenkomst meemaken is een ervaring. Ieder bidt voor zich en hardop, ook in gereformeerde kring. Dat zwelt aan tot een sterk roepen tot God. Als wij iets van hen kunnen leren is het bidden. Daarin schuilt grote kracht.

Andere geest

Tot slot, wat blijft ons het meest in gedachten als wij denken aan het verschil tussen Europa en Korea? Onmiskenbaar is dat de geestesgesteldheid. De Koreaanse jongeren die wij ontmoetten waren open, echt geïnteresseerd, ad rem, betrokken, kortom: blij met hun geloof. Het is veelzeggend dat

zij op onze vraag wat zij de moeilijkste lezing vonden, antwoordden: die over 'cynisme'. Dat kennen zij niet. De diep sceptische en vaak cynische geest van de Europeaan is daar afwezig. Dat is een verademing. Het gaf mij ook moed. Het kan dus ook anders. Wat meer is: als de Geest van God in een paar jaar tijd het bezwerende van het sjamanisme, de vermoeiende cirkelgang in het boeddhisme en de gepolijste jin-jan harmonie van het confucianisme kan doorbreken, zou Hij dat dan ook niet kunnen met het teleurgestelde, hedonistisch postmodernisme? Kortom: het was een vreugde voor mij de Koreanen te hebben ontmoet. Wij mochten er een nieuwe afdeling van l'Abri openen. Midden in de bruisende wereldstad van Seoul. Als u ooit in Korea komt, zoek ze op: Hooamdong 50-2 - een l'Abri-huis rond het gezin van Inkyung en Kyung Ok Sung met drie kleine Koreaantjes, drie katten en een hond.

38e jaargang - nr. 6
25 maart 1994

In dit nummer

- 103 G.J. Zwarts
Het kruis in de woestijn
- 104 Marjon Busstra
Weinig vuurwerk bij opening
Landelijke Vergadering
- 106 A. Keizer
Eeuwigheid (2)
- 108 J.M. Mudde
Trouwen of samenwonen,
cultuur of norm: een
reactie (2)
- 111 M.R. van den Berg
Enkele opmerkingen over
het Schriftbewijs bij Zondag
5 en 6 van de Heidelbergse
Catechismus
- 114 J.H. Klein
Meedoen met Liedboek-
2000? (1)
- 116 F. Gerkema
Hinne ma tov: de EvTA
oostwaarts (1)

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
M.J.F. van der Wal
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 05130-20476
Telefax: idem.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Bronsmos 7
2914 AC Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 52,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 60 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Jaarvergadering van de Persvereniging

De jaarlijkse algemene ledenvergadering van de Gereformeerde Persvereniging 'Opbouw' zal D.V. worden gehouden op zaterdag, 26 maart a.s. in de Jeruzalemkerk, Troosterlaan 65 te Utrecht.

Behalve de gebruikelijke punten voor de huishoudelijke vergadering, vermeldt de agenda voor de ochtendvergadering een voordracht van Kapitein J. Kor van het Hoofdkwartier Leger des Heils over het onderwerp

„Christelijke Dienstverlening in een geseculariseerde wereld”¹

Daarna is ruimschoots tijd gereserveerd om met de inleider van gedachten te wisselen.

De vergadering begint om 10.15 uur. De deuren zijn open vanaf 9.45 uur. Voorafgaande aan de vergadering is er gelegenheid voor het drinken van een kopje koffie. Voor kinderopas kan worden gezorgd. Zij die daarvan gebruik willen maken, worden verzocht dat vooraf te melden bij mevrouw T. Lakerveld-Van Willigen (telefoon 040- 834920). Tijdens de middagpauze wordt een eenvoudige broodmaaltijd aangeboden.

Belangstellenden zijn van harte welkom.

Bestuur Gereformeerde Persvereniging 'Opbouw'

¹ Zie ook hetgeen in Opbouw van 11 febr. op blz. 44 staat geschreven.

Vakantie Brabantse Kempen?

Ons huis is Mei en Juni beschikbaar. 040-533022

In de komende nummers (o.a.):

M.R. v.d. Berg, Vragen van toen – vragen van nu
M.R. v.d. Berg, Vergeving der zonden: hart van het evangelie
Register 1993

ngj STICHTING
NEDERLANDS
GEREFORMEERD
JEUGDWERK

Zending

Het februarinummer van Verkenning is dit jaar een special over Zending. Er wordt stilgestaan bij de 'grote' zending: het gaan naar verre landen om het Evangelie te brengen.

Via interviews met zendelingen en mensen met plannen daarvoor krijg je een goed inzicht in de motieven van zendelingen om uit te gaan. Ook zijn Bijbelstudies opgenomen over het onderwerp. En dan het allerbelangrijkste: er wordt stilgestaan bij wat jullie als jongeren in de gemeente kunt betekenen voor de zendelingen ver weg. Dat is meer dan je denkt: ze hebben ook de jeugd van de zendende kerken nodig.

De nieuwe special van het NGJ is een prima hulpmiddel om het onderwerp Zending op jouw jeugdvereniging te behandelen. De special is voor f 8,50 verkrijgbaar bij:

Joke Vos-Niewold
Wittgensteinlaan 347
1062 KJ Amsterdam
Tel.: 020-6153770

G.J. Zwarts, Diemen

Het kruis in de woestijn

"Zij richtten hun blik naar de woestijn en zie, de heerlijkheid des HEREN verscheen in een wolk." Exodus 16:10

Het lijkt haast wel of het woord 'geloven' niet meer krachtig genoeg gevonden wordt. Er wordt ijverig gezocht naar woorden die nogal het accent leggen op iets waartoe ik me moet opwerken. Ik moet tot een gevoel zien te komen of tot een daad en dan pas zou er sprake zijn van geloof. Wij maken het onszelf daarmee onnodig moeilijk. Geloven is alleen maar aanvaarden dat God voor mij is zoals Hij is. Dat is alles. Nu ja, alles. Soms is een mens wel eens wat vergeetachtig. God geeft geloofsopvoeding in Ex. 16.

Vergeten wie God is

Het volk Israël had daar ook last van, anderhalve maand na die geweldige verlossing uit Egypte. Het gebeurde in de woestijn Sin. Een merkwaardig soort geestelijk geheugenverlies. Maar ja, je zult daar ook met je kindertjes door het hete zand sjokken en de voorraden raken op. Drie dagen zonder water. Ik hoor ze al huilen. God geeft water maar dat lijkt niet veel los te maken. Ze zijn zelfs vergeten wie het ook weer was die hen uitgeleid had. Het is jullie schuld, Mozes en Aäron! Waren we maar nooit verlost. Door alle ellende zijn ze compleet het zicht kwijt op de hand van God. Ik ben er (JHWH)? Nee, Hij is er niet! Niet te geloven dat God dan zo geduldig blijft. Ze moeten het nog leren. Geloven moet je leren en God geeft die ruimte. Israël moet in een soort kerkdienst bij elkaar komen. En dan allemaal de woestijn in kijken. Dus naar dat stuk land dat zoveel ellende brengt. En opeens: "Zie, de heerlijkheid van JHWH verscheen in een wolk." En de ogen gaan open. Ach, tot nu toe hebben wij alleen maar gelet op de woestijn, ik heb alleen maar mijn ellende gezien. Maar nu zie ik dat de HERE midden in de woestijn aanwezig is. Hij is er echt! O heden, dan hebben wij tegen Hem zitten mopperen. Waar is je geloof? Je moet Mijn Naam niet vergeten. Je moet niet kijken naar Egypte, niet naar de woestijn maar naar Mijn heerlijkheid. Geloven is Gods Naam in gedachten houden.

Kleingelovig of verwend

God gaat eten geven, kwakels en manna. Niet zomaar een natuurverschijnsel. Van het manna moesten ze elke dag precies genoeg gaan schep- pen. En dan val je door de mand als je angstig bent. Kleingelovig: "niet teveel eten want dan hebben we morgen nog wat, voor de zekerheid. Je weet maar nooit." En kleingeloof blijkt schadelijk. Daar weten de maden van mee te praten. Het spijt me Here, U hebt gelijk. Ik heb U leren kennen en toch kan ik U nog niet vertrouwen. Kleingeloof doet God tekort en jezelf ook want had gisteren toch rustig alles opgegeten.

Wees niet bezorgd.

Dat soort mensen had je, de kleingelovigen, maar misschien ook wel de laconieken. Mensen die na een paar dagen al niet meer zo snel naar buiten hollen als het manna er ligt maar zich nog eens omdraaien. God doet dat wonder toch wel. Hij heeft het toch gezegd, dan ligt het er over een uur ook nog wel.

Gewend aan het wonder.

Volkomen vanzelfsprekend dat God voor mij zorgt. Maar pas op: "als de zon heet wordt dan smelt het". Je kunt niet laks worden met Gods zorg. Elke dag afhankelijk, elke dag is het weer een wonder. Niet kleingelovig maar ook niet verwend.

De sabbat

Er is nog iets dat bij de geloofsopvoeding hoort nl. de sabbat. God bereidt Zijn volk vast voor op het viereen daarvan. Op de zesde dag ligt er twee keer zoveel manna want op de zevende dag komt er niets. De leiders moeten daar nog aan wennen want ze raken in paniek als ze het volk een dubbele portie zien verzamelen (22). Straks wordt Mozes weer zo boos. Maar nee, nu is het goed. God heeft het gezegd. En de volgende ochtend is het heerlijk stil. Iedereen slaapt uit. Een uitgestorven legerplaats. En toch scharrelen er al een paar rond. Mensen die geen rust hebben. Wat deden ze daar? Had- den ze gisteren gedacht: "ja, ik zal me daar teveel verzamelen, ik weet het nog heel goed van die maden. Ik sta morgen gewoon maar weer vroeg op." Wat ze ook gedacht hebben, nu is de Here God boos en niet maar Mozes. De sabbat zit Hem hoog. De dag bij uitstek om te laten zien dat je weet dat je afhankelijk bent van Hem. De dag die doet denken aan het wandelen door het paradijs en de vruchten die je in de schoot vallen. Zeg, hoe zit dat, geloof jij daar eigenlijk wel in, jij die op sabbat zo vroeg opstaat om je kostje bijeen te scharrelen? Aanvaard je dan nooit de zorg van God? Gedenk de sabbatdag dat ge die heiligt.

De vastigheid van het geloof

Het valt dus duidelijk niet mee om een beetje stabiel te zijn in je geloof. Waar haal ik vastigheid vandaan? De vastigheid zit in een kruikje. Later als de ark gemaakt is moet je daar een kruikje met wat manna in bewaren. Als jullie dan in het land zijn en het manna is allang gestopt dan heb je nog wat. En dan gaat het natuurlijk niet om dat beetje manna. Dat zal dan wel oneetbaar geworden zijn. Maar het manna was dan ook geestelijk voedsel (1 Kor. 10:3) d.w.z. het was een teken ergens van. Niet bij het manna blijven staan.

Het is een teken van Gods zorg. God gaf maar niet manna, Hij gaf Zichzelf. Daar is die kruik met dat beetje manna een teken van. We moeten het niet hebben van de wonderen maar van Hemzelf.

Wat dat betreft is het frappant dat de Joden in Joh. 6 ook om een teken vragen "opdat wij mogen zien en geloven" (31). Vroeger hebben wij het teken van het manna gekregen. Wat hebt U ons te bieden? En dan zegt Jezus: Ik ben het teken. Ik ben het manna uit de hemel, het ware brood des levens. In Mij zie je God Zelf die Zich aanbiedt.

Toen het manna teruggetrokken werd naar de hemel bleef die kruik over. Geloof je het nu? Toen Jezus naar de hemel ging bleef het lege kruis achter. Het kruis staat midden in de woestijn. Zie ik ben met u. Daar heb je de vastigheid. Kijk de woestijn in en zie de heerlijkheid van God: het kruis van Golgotha. "Gij zijt genoeg om van te leven, Verborgene die bij ons zijt" (gez. 75).

De zon van Gods liefde schijnend door de gordijnen

*een rookgordijn
van liefde,
steeg van het
altaar op;*

*de reuk van
't daaglijks offer,
wees naar
Calvarie's top;*

*toen daar hét
Offer bloedde,
scheurde een
gordijn in twee,*

*een reuk
Gods volk ten goede,
kwam mét
dit Offer mee!*

A. Roos, Ede

Marjon Busstra, Leeuwarden

Weinig vuurwerk bij opening Landelijke Vergadering

De kop is eraf! De eerste editie oftewel de openingsceremonie van de Landelijke Vergadering is achter de rug. Geen vuurwerk en geen linten om door te knippen, maar een bidstond. Ruim 50 afgevaardigden vonden zaterdag 12 maart jl. hun weg naar de Nederlands Gereformeerde kerk in Apeldoorn. De deelnemers gingen een ontspannen eerste vergaderdag tegemoet, zonder hete hangijzers en gevoelige onderwerpen.

Voor de tweede maal vindt de Landelijke Vergadering (LV) plaats in de regio Arnhem. Evenals Ede voldoet de kerk in Apeldoorn aan de eis dat het 'centraal' moet liggen. Daarnaast is er voldoende ruimte zowel binnen als buiten het kerkgebouw. Ds. Schaeffer vermoedde echter de werkelijke reden: 'Blijkbaar beviel het Gelderse uitstekend'. Voorafgaande aan de werkelijke vergadering werd een bidstond gehouden in hetzelfde kerkgebouw. Tijdens de bidstond hield ds. J.D. Smit een overdenking naar aanleiding van Hebreeën 12, vers 1 en 2.

Organisatie

De organisatie van deze en ook de volgende vergaderingen is in handen van een voorbereidingscommissie. Een commissie die is ingesteld door de 'roepende' kerk. Hoewel er een draaiboek bestaat, is het geen geringe

klus. 'Zo'n draaiboek moet je toch weer aanpassen voor de lokale situatie. Je kunt daarbij bijvoorbeeld denken aan de locatie, parkeergelegenheid, enzovoort. De organisatie zoals die drie jaar geleden in Ede functioneerde, kun je niet klakkeloos overnemen', licht penningmeester van de voorbereidingscommissie J. IJzerman toe.

De predikant van de 'roepende' (en gevraagde) gemeente fungeert in eerste instantie als voorzitter van de vergadering. Na de verkiezing van het moderamen maakt hij plaats voor de democratisch gekozen voorzitter en zijn gevolg, bestaande uit een tweede praeses en een eerste en tweede scriba. Dit gezelschap zal dan de volgende vijf of meer vergaderingen besturen. Dat houdt ook in dat zij onder andere de vergaderdata vastleggen en de agenda samenstellen. Het opmerkelijke aan deze verkiezingen is het feit dat er geen namen 'op tal' staan. Iedereen maakt dus even veel kans om aan het eind van de dag plotseling deel van het bestuur uit te maken.

Telegram

Tot nu toe was het zo dat de vergadering er de voorkeur aan gaf een ouderling te benoemen als voorzitter. Tot nu toe, want na twee rondes was duidelijk

dat ds. Schaeffer met 33 stemmen achter zich ook de overige vergaderingen zal gaan voorzitten. Een uur later stond vast wie hem bij de uitoefening van deze taak ter zijde zouden staan: de heer P.W. Blokland uit Groot Ammers (regio Dordrecht-Gorinchem) werd gekozen tot waarnemend voorzitter, oftewel tweede praeses; ds. P.J.H. Krol uit Kampen zal de functie van eerste scriba vervullen en ds. R.R. Ganzevoort zal hem daarbij als tweede scriba ondersteunen. Nadat het gloednieuwe bestuur zich even had teruggetrokken om de eerste lijnen uit te zetten, kon de daadwerkelijke vergadering beginnen. Veel daadkrachtige besluiten werden overigens niet meer genomen. Een eerste officiële en formele actie betrof het versturen van een telegram. Ook het koninklijk huis moest op de hoogte worden gebracht van het startschot. De landelijk vergaderde Nederlands Gereformeerden lieten zo de koningin weten haar Gods zegen toe te bidden. Ds. Schaeffer onderstreepte de band met het koninklijk huis al in zijn openingswoord. Het koninklijke buitenhuis 't Loo staat immers in Apeldoorn.

Verkapt advies

Een opmerkelijke onderbreking die

Foto Eljee

niet als agendapunt vermeld stond, werd verzorgd door professor J.C. Coetzee. Verbonden aan de universiteit van Potchefstroom, verbleef hij in België voor een aantal gastcolleges. Daardoor was hij in staat bij de openingsvergadering aanwezig te zijn als vertegenwoordiger van de Gereformeerde Kerken in Zuid-Afrika. De banden met deze zusterkerken in Zuid-Afrika, oftewel de Doppekerken is overigens een onderwerp dat in een later stadium op de Landelijke Vergadering aan de orde zal komen. Coetzee verwees daar even naar. Hij zei blij te zijn dat de commissie kennis heeft genomen van de broederlijke kritische opmerkingen ten aanzien van het AKS.

Een ander punt waar de LV zich de komende tijd over gaat buigen, was evenmin aan zijn aandacht ontsnapt: de vrouw in het diakenambt. De synode van de Zuidafrikaanse Gereformeerde kerken heeft hier meer dan tien jaar mee geworsteld. Het uiteindelijke besluit deelde de professor ook mee: 'De synode besloot het te laten zoals het was'. Of het hier slechts een mededeling betrof of een verkapt advies bleef onduidelijk. Coetzee benadrukte verder de goede verstandhouding tussen de Zuidafri-

kanse gereformeerde kerken en onze gemeenten: 'Het is slechts de reisafstand die ons scheidt', zo zei hij. Over de huidige politieke ontwikkelingen in dit land wilde hij niet veel zeggen. Wel stelde hij dat de roeping van de kerk hier meer dan ooit geweldig belangrijk is. Tenslotte memoreerde hij een laatste ontwikkeling binnen de Zuidafrikaanse gereformeerde wereld. De Doppekerken hebben gedurende de laatste synode gemeend hun lidmaatschap van de Gereformeerde Oecumenische Synode (GOR) te moeten beëindigen om principiële redenen. Coetzee noemde dit betreurenswaardig, temeer omdat de Gereformeerde Kerken nauw betrokken zijn geweest bij de stichting van de GOR.

Archief

Een laatste onderwerp dat de vergadering afhandelde betrof het Landelijk Archief. Het archief van de Nederlands Gereformeerde kerken is gevestigd in Vlaarding en wordt beheerd door de heer D. Smits. Hij benadrukte voor de vergadering nogmaals het belang van het bestaan en onderhouden van een dergelijk archief. De vergadering bleek daarvan overtuigd gezien de onvoorwaardelijke instemming met twee voorstellen, namelijk om de ver-

goeding gelijk te stellen aan de vergoeding die de landelijke penningmeester ontvangt en versterking van het archiefteam met twee nieuwe medewerkers. Hiervoor zijn de heren G.J. Bink en J.W. Puttenstein aangetrokken. Beiden hebben ervaring en affiniteit met het archiefwerk.

Het rapport van de financiële commissie werd doorgeschoven naar de volgende vergadering die plaatsvindt op 23 april a.s. Dan zal ook de VUT-regeling voor predikanten aan de orde komen en wil de vergadering een begin maken met de bespreking van het AKS.

Pastorale notitie

J.M. Smelik, Nieuwegein

"De Here kastijdt die Hij liefheeft"

Je zult toch opeens uit je gezin gerukt worden om maandenlang plat op bed in het ziekenhuis te moeten liggen. Hoe verwerk je zoiets?

Wat doet het geloof je in zo'n situatie? We praten er samen heel wat keren over.

Zij en ik.

Ik, als ziekenhuispredikant.

Zij: een vrouw van middelbare leeftijd uit een kleine provincie-stad.

In haar woonplaats blijkt ze niet meer naar de kerk te gaan.

Ze is afgeknapt op de zware, sombere godsdienstigheid van de streek.

Toen ze te horen kreeg dat ze naar het ziekenhuis moest, zei haar schoonva-

der – die tot de "zwarte" richting behoort – tegen haar:

"Je moet maar denken, de Here kastijdt die Hij liefheeft!"

"Nou, dan wou ik dat Hij maar wat minder van mij hield!"

Dat heeft ze hem geantwoord, vertelt ze me.

Wat kan ik goed begrijpen, dat ze zich verzet tegen dergelijke vroomklinke redenerijen, die haar geen steek verderhelpen of troost geven. Integendeel, goedbeschouwd suggereert zo'n gezegde, dat ze fout – stout, zeg maar – is geweest en daarvoor nu eens flink gestraft moet worden.

Zou dat woord over een kastijdende God nu werkelijk op die manier waar zijn?

Wat kun je, wanneer je zo'n bijbeltekst als een algemene regel hanteert en klakkeloos toepast, iemand gemeen pijn doen!

Zeker op het moment waarop je net het moeilijke bericht krijgt, dat je ernstig ziek bent en voor een hele tijd naar het ziekenhuis moet ...

Moet je óók nog te horen krijgen, dat het een straf van God is!

Ik kan me voorstellen, dat je dan reageert zoals deze vrouw.

Je doet, denk ik, zowel de Here God als je medemens ermee ónrecht.

Ik geloof ook niet in een God, Die ons ziekte zendt om ons eens een flink pak slaag te geven.

Toch is dat "de Here kastijdt die Hij liefheeft", mits bijbels opgevat, een waar woord.

"Kastijden" betekent in de Schrift "opvoeden".

En opvoeden – dat doet de Here God in alle levensfasen.

Hij wil vormend met ons bezig zijn. Hij brengt je tot ontplooiing.

Doet je groeien.

Als je er tenminste voor openstaat!

Hoe is Hij, juist omdat Hij ons zo liefheeft, daarmee bezig, óók in tijden van ziekte.

Zoals bij deze vrouw.

Ik weet zeker, dat het verblijf in het ziekenhuis – hoe lang duurde het? zes, zeven, acht maanden ... – haar heel veel heeft gedaan.

Het heeft haar tot bezinning gebracht. Haar ook dichterbij God gebracht. En terug naar de kerk: ze kwam al die tijd trouw naar de kerkdiensten en haalde haar hart eraan op.

In die zin is dat woord over Gods opvoedende liefde in haar leven zeker nog waar gebleken.

Dat heeft ze zelf ook bevestigd. Al geloofde zij noch ik, dat God haar ziek maakte om haar tot hernieuwd geloven te brengen, wel waren we er zeker van: God wil alle dingen doen mede- werken ten goede voor wie Hem liefhebben.

Dat is een geheim, dat binnen de liefdesrelatie tussen God en ons werkelijkheid wordt.

Drs. A. Keizer

Eeuwigheid (2)

Hier volgt mijn antwoord op het 2e artikel dat drs. H. de Jong (11 februari 1994) heeft gewijd aan mijn boek *'De grote Toekomst van Israël, de Kerk en de Volken'*, Kampen 1992, 450 blz.

1) Tijd en eeuwigheid

Ds. de Jong zegt in zijn tweede artikel dat ik met een beroep op het hebreeuwse woord en begrip 'olaam' tracht af te komen van de 'eeuwigheid'. Dat is echter allerminst het geval. Waarom zou ik dat toch willen! Hoe zou dat in mijn hoofd kunnen opkomen? Mijn boek is juist vol van het boven-alle-tijden staan van de levende God, de Schepper van hemel en aarde die in Jezus Christus, de Heer, de 'eeuwen' (aionen) heeft geschapen. In die aionen werkt God de Here Zijn grote heilsplan uit tot eer van Zijn grote Naam. Helaas is in de bijbelvertalingen (nagenoeg in alle) zoekgeraakt het zicht op het geweldige feit dat God de Here door Zijn zoon de 'eeuwen' (aionen) heeft geschapen en dat Hij Zijn heilsplan met de mensheid in die tijdsperiodes uitwerkt. Deze door Jezus Christus gemaakte tijdsperiodes zijn als het ware ingebed in het niet te vatten goddelijke bestaan dat er was vóórdat die eeuwen gemaakt werden en dat er zal zijn als die eeuwen voltooid zullen zijn. Zo spreekt m.i. de Schrift. Door een veronachtzaming van deze aionen van Jezus Christus zijn er grote misvattingen ontstaan in het verstaan van Gods heilsplan. De aionen van Gods heilsplan zijn vervaagd in een 'eindeloze eeuwigheid', hoewel de Schrift de heilsgebeurtenissen steeds een plaats geeft in 'bepaalde tijden', fasen, periodes. Zo kon men gaan spreken over Gods 'eindeloze toorn' en Zijn 'eindeloze straf'. Hebr. 1:2 zegt (N.B.G. vertaling) dat God Zijn Zoon heeft gesteld „tot erfgenaam van alle dingen, door wie Hij ook de *wereld* heeft geschapen". In het oorspronkelijke staat er dat God door de Zoon de *eeuwen* (aionas) geschapen heeft. God gaf in Zijn heilsplan de *eeuwen* hun aangewezen plaats. Als we die 'eeuwen' vertalen door 'wereld' (kosmos) raakt er m.i. een belangrijk inzicht zoek. Zo laten ook de meeste vertalingen in Mattheüs 24:3 de discipelen Jezus vragen, als ze de majestueuze tempelgebouwen zien waarvan Jezus zegt dat ze geheel zullen worden weggebroken: „wanneer zal dat geschieden en wat is het teken van uw komst en van de voleinding der *wereld*?" Er staat echter, zoals we weten, dat de discipelen Jezus vragen naar de voleinding van de *eeuw* (aion) waarin zij leven. Eerst in de voleinding van de aion zal het wereldbestel van die aion plaats maken voor het bestel van de komende aion. Zo spreekt m.i. de Schrift. Zo is het voortschrijden in de eeuwen van Gods grote heilsplan,

waarin Hij eenmaal alles zal worden in allen, onplaatsbaar en onvoorstelbaar geworden in een 'eindeloze eeuwigheid'.

2) Genesis 21:33

Ds. de Jong betwijfelt of het juist is in Genesis 21:33 te zeggen dat Abraham bij Berseba de naam van de HERE 'de God van de eeuw' heeft aangeroepen in plaats van 'de eeuwige God' zoals de gangbare bijbelvertaling heeft. Hier kan alleen de Schrift zelf scheidsrecht zijn.

Genesis 21:33 zegt in het Hebreeuws: „En Abraham ... riep de naam aan van de HERE (Jahweh), de God (EĪ = enkelvoud van Elohim) van de *olaam*”.

Deze hebreeuwse relatie tussen Jahweh en de tijd van de olam (eeuw) wordt bevestigd door het spreken van MOZES in Psalm 90:2, waarnaar ds. de Jong ook verwijst. In Psalm 90:2 staat in onze vertalingen:

„Ja, van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God”.

In het Hebreeuws staat er:

„Ja, van ad olam (= eeuwdurend) tot ad olam (eeuwdurend) zijt Gij God (EĪ = enkelvoud van Elohim)”. Ad-olam is een iets preciserende hebreeuwse uitdrukking, het wil zeggen: de eeuwdurend. ELOHIM duidt in het Hebreeuws op God de HERE, als de Almachtige, die dat is van 'eeuw' tot eeuw', Zijn gehele heilsplan door. Dat is hebreuws gedacht en voegt zich ongekunsteld in het denken van de gehele Schrift. Het griekse 'eindeloos' is in de christenheid slechts een heilsleens binnensluipsel. Ik meen in mijn boek dat proces correct te hebben beschreven.

Ds. de Jong verwijt mij dan ook ten onrechte dat ik de toekomstverwachting 'konkreet' wil hebben en dat ik daarvoor ruimte denk te scheppen door de 'eindeloze eeuwigheid' van de gangbare bijbelvertalingen in te ruilen voor de 'eeuw van de grondtekst'. Zijns inziens is de vaagheid van het bijbelse 'olaam-denken', waarover ik mij zou beklagen, juist zo bedoeld. Maar ik beklaag mij in het geheel niet over de vaagheid van het olaam-begrip, want het blijkt juist zeer konkreet op de tijd betrekking te hebben. Ik heb er wel bezwaar tegen, zoals ik in het vorige artikel beknopt heb uiteengezet, dat in de dogmatieken en de exegeses de *onbekendheid* van de duur van een olaam of aion wordt gemaakt tot *onbepaaldheid* van die duur. Daardoor wordt Gods vaste voornemen onbepaald gemaakt wat m.i. in strijd is met wat de Schrift bij voortduur onderwijst.

3) Lukas 1:32

Ds. de Jong wijst er op dat Lukas 1:32 zegt: „en de Here God zal Hem (Jezus) de troon van zijn vader David

geven en Hij zal als koning heersen tot in *eeuwigheid*, en Zijn koningschap zal *geen einde hebben*". Hier schijnt het dat de Schrift reeds lang het begrip 'eindeloosheid' kent en de legitimering ervan niet behoefde te wachten op keizer JUSTINIANUS, die – zo heb ik in mijn boek vermeld – dat begrip eerst in de 6e eeuw legitimeerde. Het verwijt dat ik de duidelijke tekst van de Schrift hier verdraai is echter onterecht. In de grondtekst staat namelijk niet dat Jezus Christus, Davids Zoon, als koning zal heersen tot 'in eeuwigheid'. Er staat dat Jezus zal heersen tot 'in de eeuwen' (eis tous aionas). Vóór het einde van die *eeuwen* (aionen) zal Zijn koningschap *geen einde hebben*! Na die eeuwen zal Jezus Christus echter – overeenkomstig de openbaring van de apostel Paulus in 1 Corinthiërs 15:24 – Zijn koningschap teruggeven aan Zijn Vader van wie Hij het ontvangen heeft. Het einde van Zijn koningschap zal gekomen zijn „wanneer Hij alle heerschappij, alle macht en kracht ontroond zal hebben”.

Ik heb niet een bijbelse uitspraak in overeenstemming gebracht met mijn 'vooropgezette mening'. Ik heb de Schrift correct nagesproken.

4) Efeze 3:11

Ds. de Jong meent dat mijn kritiek op de vertaling van Efeze 3:11, waar sprake is van Gods 'eeuwig voornemen' hoewel de grondtekst spreekt van Gods 'voornemen der eeuwen', ingegeven wordt door mijn bezwaar tegen de vaagheid ervan. Inderdaad. De vaagheid wordt echter veroorzaakt door de niet juiste vertaling. In de vertaling gaat weer een belangrijke informatie teloor. De apostel Paulus laat in Efeze 3:11 zien dat Gods heilsplan meer dan één toekomstende aion omvat. De griekse tekst spreekt zoals gezegd over Gods 'voornemen der eeuwen' (prothesin toon aionoon). Paulus openbaart dat in dit meer dan één aion omvattende goddelijke voornemen der eeuwen in de hemelse gewesten de 'veelkleurige wijsheid Gods' bekend zal worden gemaakt door de gemeente die het lichaam van Christus wordt genoemd. Ik heb in mijn boek besproken wat de Schrift m.i. over de verschillende aionen van Gods heilsplan zegt. De traditionele vertaling van Efeze 3:11 spreekt echter over Gods 'eeuwig voornemen', waarin het zelfstandig naamwoord 'eeuwen' is vervangen door het bijvoeglijk naamwoord 'eeuwig' waardoor de zakelijke mededeling van de apostel Paulus opgaat in de vage mededeling van een in een onbestemde eeuwigheid besloten voornemen Gods.

5) Prediker 1:10

Ds. de Jong betwijfelt of mijn gebruik

van deze Schriftplaats legitiem is. De Statenvertaling zegt in Prediker 1:10: „Is er enig ding waarvan men zou kunnen zeggen: Zie dat, het is nieuw? het is alreeds geweest in de eeuwen (le-olamim) die geweest zijn”. Ik heb aan onze Statenvertalers hier de voorkeur gegeven omdat alleen zij de uitdrukking 'eeuwen' (olamim) die de grondtekst heeft, hebben bewaard in de vertaling. Er staat in het Hebreeuws 'le-olamim', dat de duur van de eeuwen benadrukt. Deze uitdrukking komt in meervoud alleen in Pred. 1:10 voor. Ik ken in de Schrift geen andere 'eeuwen die geweest zijn', dan die ik heb besproken. Indien iemand meer licht heeft in deze zaak houd ik mij broederlijk aanbevolen. Mijns inziens doen wij aan de wijsheid van Salomo in Prediker zeer tekort als we die bijna laten opgaan in het op zijn nummer willen zetten van de mens die zijn plaats niet weet. Salomo spreekt onder meer met grote kennis van zaken over de grondslagen van onze schepping; daarvoor begint in onze tijd veel meer oog te komen.

6) Geen secularisatie

Het is m.i. onterecht als ds. de Jong zegt dat ik tegen alle woordenboeken in beweer dat 'olaam' een concrete hebreeuwse tijds aanduiding is. Hij zegt dat mijn boek op die bewering rust en hem dat daarom een secularisatie toeschijnt. Het tegendeel is m.i. het geval. Olaam is een niet bij mensen bekende maar wel een bepaalde tijdsduur. De woordenboeken staan aan mijn zijde. Alleen de dogmatieken onttrekken zich daaraan. Dat in te zien is niet een secularisatie maar een terugkeer naar bijbelse waarheid. Eeuwige verwerping, eeuwige dood, eeuwige straf zijn onbijbelse leringen. Ze doen zeer tekort aan de verzoening van Jezus Christus, de Redder der wereld. Onze Calvinistische vaders waren er soms zo dicht bij. Maar dan waren er weer zulke ogenschijnlijk machtige tegenspraken: „Jakob heb ik liefgehad, maar Ezau heb ik gehaat!” Totdat gezien wordt dat hier sprake is van Gods vrijmacht in het stellen van Jakob boven de eerstgeborene Ezau in Zijn grote reddingsplan. Want in de Schrift is verkiezing altijd ten gunste van de niet verkozenen.

Ik heb persoonlijk ervaren hoeveel er nodig is voor de bereidheid een geloofsinzicht te toetsen aan de Schrift. Daarom prijs ik drs. de Jong, men vergunne het mij, voor deze bereidheid in zijn m.i. begrijpelijke tegenwerpingen. Mijn antwoorden bedoelen geen twisting, maar verder onderzoek.

7) Israël, de onvruchtbare vijgeboom

Ds. de Jong heeft er bezwaar tegen de woorden die Jezus in Mattheüs 21:19 spreekt tegen de onvruchtbare vijgeboom: „Nooit groeie aan u enige vrucht in eeuwigheid” op Israël te betrekken. Hij acht dat een overvragen van de bijbeltekst en biblicistische

willekeur. Hij is van mening dat Jezus' uitroep blijk geeft van Zijn emotie en verontwaardiging over, plastisch gezegd, die 'rotboom'. De tegenwerpingen van ds. de Jong zijn m.i. begrijpelijk. Wij zijn allen groot geworden bij de thesen van de christelijke dogmatieken die de christelijke kerk zien als de voortzetting in geestelijke zin van de roeping die Israël heeft ontvangen. Dan is er weinig aanleiding aan Israëls aardse roeping te denken in de verontwaardiging van Jezus over een Israël dat zijn nationale koning afwijst. Want Israëls koninkrijk zou immers komen in de gedaante van de christelijke ecclesia. Dan is er geen plaats in het Schriftverstaan voor een vijgeboom die symbool is van Israëls koninkrijksroeping evenmin als Israëls godsdienstige roeping getypeerd zou zijn in de olijfbom waarover de apostel Paulus in Romeinen 11 spreekt. We kunnen dan ook niet aanvaarden dat reeds in de rede van Abimelech in Richteren 11 Israëls verschillende roeping in de verschillende bomen zouden zijn getypeerd. Als we echter op de grondtekst van Mattheüs 21:19 letten dan zegt Jezus tot de onvruchtbare vijgeboom: „Nooit groeie aan u enige vrucht tot in de eeuw (eis ton aionan)”. Jezus doelt op de toekomstige eeuw waarover Hij bij herhaling tot de discipelen heeft gesproken. Eerst dan zal Israël weer vruchtbaar zijn. Jezus' verontwaardiging over de onvruchtbaarheid van de boom ging ook niet tegen de natuurwet in. De vijgeboom die weliswaar nog niet aan de oogsttijd toe was, had reeds bladeren (Markus 11:13). Vijgebomen plegen echter reeds vóór of tijdens de bladzetting vruchten te hebben. Deze boom stelde wel zeer teleur.

8) Selectief en willekeurig?

We moeten thans tot een besluit van dit artikel komen en een enkel punt onbesproken laten. Anders wordt het misschien te lang. Ds. de Jong besluit zijn tweede artikel met verschillende bezwaren tegen mijn boek en mijn omgaan met de Schrift. Hij is beducht dat de Schrift op deze wijze niet meer een boek wordt voor dorstigen maar voor nieuwsgierigen en dat geen liefde tot het Woord maar een hekel er aan het gevolg kan zijn. Hij vindt het alles te moeilijk worden. Hij besluit met een variant op een woord van Jezus: de bijbel is er voor de mens en niet de mens voor de bijbel. Wat hiervan te zeggen. Is dat het karakter van dit boek dat velen prijzen vanwege de grote vertroosting die het bevat? Algemene tegenwerpingen zijn altijd moeilijk te weerspreken. In mijn boek is de Schrift inderdaad een zeer betrouwbaar historisch document tot in de onderdelen van Gods grote reddingsplan tot redding van de gehele mensheid. Beoogt het de prediking te veranderen? De kern van de bijbelse boodschap van alle tijden is en zal steeds dezelfde blijven: alle heil is door Jezus

Christus en die gekruisigd. Maar de visie op de toekomst zal zich m.i. inderdaad ingrijpend moeten wijzigen. De christelijke ecclesia is m.i. niet in Israëls plaats gekomen. Zij heeft een verderreikende en hogere boodschap dan Israël. Het toekomstige Israël dat in Jezus, Davids Zoon zijn Messias zal erkennen, heeft de roeping in de toekomstige eeuwen alle bewoners der aarde te maken tot onderdanen van Sions Koning, tot kinderen Gods. De hemelse ecclesia van Jezus Christus is geroepen alle kinderen Gods te doen opwassen in geloof tot mondige zonen en volkomen mannen in het geloof. Dat zal zich in de beide toekomstige eeuwen verwerkelijken, totdat langs Gods wegen en op Zijn tijden de gehele mensheid zal zijn gekomen tot aanbidding en lofprijzing van Gods grote Naam.

Slotopmerking

Ik zeg drs. de Jong hartelijk dank voor de inspanning die hij zich heeft willen getroosten in het bespreken van het grote onderwerp de 'eeuwigheid'. Het zal m.i. een van de fundamentele onderwerpen zijn waarmee onvermijdelijk de gehele christenheid zal worden geconfronteerd. De tijd roept er om.

Naschrift

Ik dank de heer Keizer voor de vriendelijke toon waarop hij op mijn artikelen over zijn boek geantwoord heeft. Om 'herhaling van zetten' te voorkomen lijkt het mij beter dat ik nu niet nog eens op zijn gedachten inga.

H. de Jong

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: tel. 05130-20476.

1994

- 26 mrt. Jaarvergadering persvereniging Opbouw te Utrecht
Onderwerp: "Christelijke dienstverlening in een gesekulariseerde wereld", door kapt. Kor van het "Leger des Heils".
- 16 april Landelijke Ontmoetingsdag Barneveld
- 23 april Landelijke Vergadering Apeldoorn (onder voorbehoud)
- 28 april Landelijk Overleg Chr. Geref. – Ned. Geref. te Nieuwegein
- 7 mei Zendingsvoorjaarsvergadering Leerdam met samenwerkende kerken
- 7 mei Jaarvergadering Steun Oost Soemba (SOS) te Amersfoort

J.M. Mudde, Enschede

Trouwen of samenwonen, cultuur of norm: een reactie (2)

Als ik me niet vergis bevat de reactie van Anne Bergsma een tweetal kerngedachten. De eerste is, dat het huwelijk geen bijbelse norm is. De tweede – hieruit voortvloeiende gedachte – is een benadering van trouwen en samenwonen waarbij niet de vorm, maar de aard van de relatie (liefde, trouw, exclusiviteit en betrokkenheid op de Schepper) criterium is. Voor de praktijk van het pastoraat betekent dit, dat mensen die serieus samenwonen volledig geaccepteerd moeten worden. Mijn pleidooi voor het op verandering gerichte gesprek met allen die samenwonen typeert hij als een 'jacht op samenwonen'. Op beide kerngedachten wil ik in dit artikel ingaan, overigens zonder ze als afzonderlijke punten te bespreken.

Vergissing?

Mag een verbondssluiting voorafgaande aan het aangaan van een totaalrelatie een *bijbelse* norm genoemd worden? Zo vertaalt ik de vraag van Anne Bergsma, om het misverstand te vermijden dat het mij – hoe infantiel – enkel om de gang naar het stadhuis zou gaan. De bespreking van dit punt wordt des te boeiender wanneer je er een opmerking van ds. H. de Jong uit hetzelfde *Opbouw*-nummer bij betreft: „Moeten we niet erkennen dat het beroep op de bijbel voor de ethiek knap lastig is en dat de weg waarop dit de geschiedenis door gegaan is bezaaid is met treurige vergissingen?” Ik pas deze vraag toe op mijn Bijbelgebruik inzake relaties en relatievorming en vraag me af of dit er één is. Anne Bergsma twijfelt daar niet aan, gezien de overeenkomst die hij ziet tussen mijn opvattingen en het *principeel* verwerpen van televisie, fietsen op zondag, voorbehoedsmiddelen, kort haar voor vrouwen en de bolvormige aarde. Slechts een cultureel-maatschappelijk instituut zou ik verdedigen.

Ik weet deze uitleg van Anne Bergsma niet beter te weerleggen dan door stap voor stap de weg die ik gegaan ben nog eens te bewandelen, hier en daar nader toe te lichten en te verantwoorden.

Woord en wijsheid

Overzien we mijn argumentatie, dan valt er een onderscheid te maken tussen een tweetal 'typen' argumenten. Ten eerste direkt bijbelse argumenten, d.w.z. argumenten die teruggaan op het beluisteren van Gods Woord. Ten tweede indirekt bijbelse argumenten, d.w.z. argumenten die met wijsheid, doorleefde en doordachte ervaring te maken hebben, 'menselijke' argumenten. Beide typen argumenten vullen elkaar aan en bevestigen elkaar, zo is mijn indruk. Graag benadruk ik, dat het publiek en

officieel aangaan van een totaalrelatie voor mij óók in de sfeer van de wijsheid ligt. De wijsheid echter heeft iets wat alle eeuwen meegaat (kijk maar naar de wijsheid in de Schriften), omdat ze raakt aan zo iets essentieels en algemeen menselijks, dat ze boven tijd, plaats en – dus – ook cultuur, verheven is. Het kan mij er dus nooit om te doen zijn slechts een cultureel-maatschappelijk instituut te verdedigen, het gaat dieper, het gaat me allereerst om de wijsheid, die in dat cultureel-maatschappelijke instituut tot uitdrukking komt.

Laat ik nu op beide bovengenoemde typen argumenten wat dieper ingaan. Eerst de direkt bijbelse argumenten.

Verbond een feit

Ten eerste draagt het huwelijk in het O.T. het karakter van een verbond. Met vele anderen maak ik dit o.a. op uit Spr. 2:17; Ez. 16:8 en Mal. 2:14, om me tot de meest expliciete aanwijzingen te beperken.

Er zijn exegeten, die w.b. deze verbondssluiting een andere mening zijn toegedaan, vooral omdat harde gegevens dateren uit de na-exilische tijd. In Ez. 16 zou het woord 'verbond' niet slaan op de huwelijksluiting, maar op het verbond tussen God en zijn volk bij de Sinaï. En dat de echtgenote in Mal. 2:14 de 'vrouw van het verbond' genoemd wordt, zou enkel betekenen, dat zij deel uitmaakt van het verbondsvolk. Deze interpretaties staan echter niet sterk. W.b. genoemde teksten: In Mal. 2:14 staat niet de vrouw van *het* verbond, maar de vrouw van *uw* verbond. Dit pleit voor de opvatting, dat het gaat om een vrouw met wie de aangesprokene zelf een verbond heeft gesloten. W.b. Ez. 16, de slagkracht van dit bijbelgedeelte zit 'm in de analogie met het alledaagse leven. De HERE wil op zijn volk overbrengen hoe diep het zich moet schamen voor de ontrouw jegens Hem. Daarvoor gebruikt Hij een voor de hoorder herkenbare beeldspraak, die van de relatie tussen man en vrouw. Door het volk met een verloren wegwerpkindje te vergelijken maakt Hij duidelijk dat Zijn band met Israël pure genade is. Door de uitdrukkingen: „Ik spreidde de slip van mijn kleeft over u (verg. Ruth 3:8!) en bedekte uw naaktheid. Ik ging onder ede een verbond met u aan...”, wordt de hoorders vervolgens volstrekt duidelijk wat de aard van de relatie tussen hen en de HERE is. Zoals de man recht heeft op de vrouw en zij op hem – zij zijn immers een verbondsrelatie aangegaan –, zo heeft de HERE recht op Israël en Israël op de HERE. Wanneer de eed en het verbond ter sprake komen, worden geen

'vreemde' elementen de beeldspraak ingevoerd, maar elementen die herkenbaar waren in het dagelijkse leven. M.a.w. het door Anne Bergsma terecht gesignaleerde metaforische karakter van Ez. 16 doet niets af van het feit, dat de huwelijksluiting als een verbondssluiting werd gezien. Integendeel, juist dankzij deze consequent doorgevoerde beeldspraak wordt duidelijk, dat van een verbondssluiting – in welke vorm dan ook – sprake was. Totaalrelaties werden 'officieel' gesloten.

Dit geldt m.i. ook van het huwelijk van Isaäk en Rebekka (Gen. 24:67), dat door Anne Bergsma aangevoerd wordt als een voor ons onderwerp meer relevante Schriftplaats. Dan ziet hij verschillende dingen over het hoofd: 1. de overhandiging van de bruidsschat in :53; 2. de zegengroet in :60, die qua functie en strekking enige gelijkenis vertoont met Ruth 4:11-12; 3. het feit, dat Rebekka haar gezicht met de sluier bedekt zodra zij Isaäk ontmoet. De ondertrouwd vrouw namelijk bleef voor haar echtgenoot gesluierd tot na de officiële huwelijksvoltrekking. Hiervan maakte Laban gebruik bij zijn bekende wisseltruc. 4. de uitdrukking 'hij nam Rebekka' moet hier waarschijnlijk gezien worden als de gebruikte term voor de officiële huwelijksluiting.

Publiek en feestelijk

Ook andere Schriftgegevens zijn van belang. Bijv., dat de huwelijksluiting gepaard ging met een grote maaltijd. Gen. 29:22: En Laban vergaderde al de mannen van die plaats en richtte een maaltijd aan. De sluiting van het huwelijk droeg een publiek, feestelijk karakter. Het feestelijk karakter moge ook blijken uit de liederen die dan gezongen werden (het Hooglied) en de raadsels (Ri. 14) die werden opgegeven. In kringen waar het huwelijk in ere is pleegt men vergelijkbare dingen overigens nog wel te doen. Het aangaan van een totaalrelatie wordt daar als iets heel bijzonders ervaren.

Nog geen norm...

Nu ben ik me bewust, dat met deze gegevens op zich nog niet iets normatief is gezegd. Immers, uit het feit dat men toen een verbond sloot, toen feest vierde, mogen wij niet concluderen dat we het ook zo moeten doen. Laat staan dat we meteen van een bijbelse norm moeten spreken. In dit verband zou gewezen kunnen worden op de vele ingrijpende en minder ingrijpende verschillen tussen het toenmalige en huidige huwelijk: de bruidsschat, de rol van de ouders, i.h.b. de vader, het

feit van het polygame huwelijk, het leviraatshuwelijk om maar enkele van de ingrijpende verschillen te noemen. Hoewel al deze gebruiken voorkwamen, worden ze daarmee niet tot norm voor ons.

Dit ben en was ik me bewust. Waarom dan toch die publieke verbondssluiting hiervan onderscheiden en NB een bijbelse norm noemen? Dat heeft te maken met de wijze waarop in de Bijbel de bijzondere relatie tussen man en vrouw gebruikt wordt als beeld voor de bijzondere relatie tussen de HERE en zijn volk.

Liefdesrelatie en...

Eén van de prachtige lijnen door de Schrift is de tekening van Gods relatie met Zijn volk als een huwelijksrelatie. Enkele bekende passages in het O.T. waarin van de huwelijksymboliek gebruik gemaakt wordt zijn: Jes. 54:4-9; Jer. 2,3; Ez. 16, 23; Hos. 1-3. Ook in het N.T. wordt dit beeldgebruik voortgezet, maar dan toegepast op de verhouding tussen de Here Jezus Christus en zijn gemeente. Hij is de bruidegom, zij is de bruid en vol verlangen zien bruid en bruidegom uit naar het bruiloftsmaal van het Lam. Het mooie van deze beeldspraak is, dat de aard van de relatie tussen de HERE en zijn volk er zo prachtig in uit komt. Die relatie is een liefdesrelatie. „Mijn geliefde is van mij en ik ben van hem!” zingt de bruid in Hooglied 2:16 het uit. Zo mocht Israël het uitzingen van de HERE. „Sta toch op, mijn liefste, mijn schone, en kom!” hunkert de bruid in Hooglied 2:10 en 12. Zo hunkeren wij naar de komst van de Bruidegom. Wonderlijk, maar zo lief heeft de heilige God, de Schepper van hemel en aarde ons. Je gaat gewoon iets beter begrijpen waarom Hij voor ons – zijn grote liefde! – het grootst denkbare offer heeft willen brengen... En wij, zijn wij het smetteloze witte bruidje...!?

Verbondsrelatie!

Maar wat is nu kenmerkend voor deze liefdesrelatie tussen de HERE en zijn volk? Dat deze *liefdesrelatie* tevens een *verbondsrelatie* is. Dát de HERE God Zijn volk liefheeft, met Israël om wil gaan en hoe en voor hoelang en met welke intentie en op welke voorwaarden, dat houdt Hij niet vaag, laat Hij niet in het onzekere. Nee, Hij gaat onder ede een verbond met ons aan. Zo wil Hij ons van zijn blijvende trouw overtuigen en zo wil Hij ons op blijvende trouw vastleggen. De HERE wil zijn liefdesrelatie met Israël officieel, rechtsgeldig maken. Het feestelijk karakter hiervan wordt onderstreept door de maaltijd, die de oudsten van Israël mochten hebben in de directe nabijheid van de HERE (Ex. 24:11). Het publieke en tegelijk legale karakter van de verbondssluiting wordt onderstreept door het feit, dat de Schepper de hemel en aarde oproept om van deze gebeurtenis getuige te zijn (Deut. 4:26, 31:28).

Dit geeft aanleiding om alvast op de

tweede kerngedachte van Anne Bergsma in te gaan, de ont koppeling van de aard van de relatie en de relatievorm. We moeten concluderen, dat de HERE dit in Zijn relatie met Israël niet heeft gedaan. Hij gaf vorm aan de aard van de relatie door de sluiting van een verbond.

Het is vanuit dit gegeven, dat ik de vrijmoedigheid heb in de verbondssluiting voorafgaande aan een totaalrelatie meer te zien dan enkel een cultuur- en tijdgebonden fenomeen. Wie de weg van de publieke verbondssluiting gaan, gaan de weg die de HERE zelf is gegaan met zijn volk. Een relatie die naar haar aard een liefdesrelatie is, maar naar haar vorm een verbondsrelatie.

Twee wegen

Maar nog is de argumentatie niet rond. Tot nu toe werd eenzijdig vanuit de openbaring van God in Zijn Woord gesproken. Komt echter een bepaalde door de Schrift aangereikte vorm door maatschappelijke veranderingen onder kritiek te staan, dan is het niet sterk je uitsluitend, eenzijdig op Gods Woord te beroepen. De omstandigheden dwingen je dan bepaalde zaken in heroverweging te nemen, naar de blijvende wijsheid in het geopenbaarde te zoeken. Daarom ben ik op basis van de door de Schrift aangereikte gegevens op meer menselijke wijze gaan zoeken naar ondersteunende en aanvullende argumenten. Zoeken naar de zin van de verbondssluiting: hebben we hier inderdaad met iets van blijvende betekenis te maken?

Naast de weg van de openbaring bewandel je dan de weg van de wijsheid. Deze weg noem ik indirect bijbels. Bijbels, omdat de in de vreze des HEREN verwortelde, doordachte ervaring een plaats heeft gekregen in de Schriften. Indirect bijbels, omdat de argumentatie – hoewel doortrokken van bijbels gedachtengoed, uiteindelijk op onze tijd- en plaats- en persoonsgebonden ervaring teruggaat. Gaande de meningsvorming worden beide wegen overigens gelijktijdig bewandeld.

Kostbaar en kwetsbaar

Reeds eerder heb ik de betekenis van het woord totaalrelatie uitgelegd. Reeds eerder heb ik zo'n relatie kostbaar en kwetsbaar genoemd. Kostbaar omdat het vinden van een levenspartner, het zó liefhebben en zó geliefd worden eenvoudig tot het mooiste behoort wat een mens kan overkomen. Kwetsbaar omdat een medemens letterlijk en figuurlijk zo dicht op je huid komt, zo diep tot je doordringt, dat je elkaar tot een grote zegen of tot een verschrikkelijke vloek kunt worden. De in principe definitieve keuze voor een levenspartner is een uiterst ingrijpende gebeurtenis in iemands leven. In India kent men zelfs een spreekwoord dat luidt: Je wordt maar één keer geboren, je trouwt maar één keer en je sterft maar één keer.

Het aangaan van een totaalrelatie – en mutatie mutandis geldt dit ook voor geslachtsgemeenschap tussen man en vrouw – is dus een moment van belangrijk emotioneel, psychisch en sociaal belang. In de oudheid kwam hierbij nog een economisch belang bij, maar dat is in onze tijd wat op de achtergrond geraakt, zij het niet verdwenen. En dat geldt ook voor het aspect van veiligheid.

Vormgeving gewenst

Het kostbare en kwetsbare karakter van een totaalrelatie dwingt ons bij het aangaan ervan en bij het inhoud geven eraan tot grote zorgvuldigheid. Het menselijk hart immers is breekbaar en met alles wat breekbaar is moet zorgvuldig worden omgegaan. Die zorgvuldigheid wordt gediend door vormgeving. Gebrek aan vormgeving (samenwonen is strikt genomen geen vorm, maar gebrek aan vorm, vormloosheid) dient de zorgvuldigheid niet. Ik zie de vormgeving – oftewel het publiek aangaan van een verbond voor het leven – als een noodzakelijk hulplijntje, dat de zorgvuldige omgang tussen man en vrouw bedoelt te dienen.

Ook een pedagogisch argument valt voor vormgeving te geven, een argument dat Anne Bergsma mogelijk zal aanspreken. Hij meent immers dat de eigenlijke strijd die we te voeren hebben, een strijd is voor het rechte zicht op de aard van de relatie. Ik val dat van harte bij. Maar is het niet zo, dat het rechte zicht op de aard van een totaalrelatie naar Gods bedoeling ten eerste gebaat is bij een vorm, die wat de aard van de relatie betreft duidelijkheid verschaft? In de vormloosheid komt niet tot uitdrukking wat een totaalrelatie inhoudt. De vormloosheid schept alleen maar verwarring. Maar wat een totaalrelatie naar bijbels begrip bedoelt te zijn, komt maximaal tot uitdrukking in de publieke verbondssluiting, die wij tegenwoordig trouwen noemen.

Nu ben ik niet zo onnozel te denken, dat het dus goed zit als je maar trouwt. Kom nou toch! Ook staar ik me niet blind op de vorm. Maar juist vanwege de aard van een totaalrelatie (zeer kostbaar, zeer kwetsbaar) acht ik vormgeving als hulplijn noodzakelijk. De aard van deze relatie – vanuit christelijk oogpunt althans – roept om vormgeving. Laat ik dit nader onderbouwen.

Tegen de vormloosheid

* Tegen samenwonen, d.w.z. tegen de vormloosheid, pleit m.i., dat de samenlevingsvorm te laagdrempelig is. Je bent de drempel zo over, zowel naar binnen, als naar buiten. Mijn ervaring is ook, dat mensen eerder, soms veel eerder, gaan samenwonen, dan dat ze zouden zijn gaan trouwen. De wat hogere drempel van de verbondssluiting is heilzaam. Elkaar leren kennen, naar elkaar toegroeien – of afgroeien – zekerheid krijgen – of niet – en ten-

slotte definitief de stap zetten, dat lijkt me een goede verantwoorde opbouw van een totaalrelatie. Ten overvloede, een goede opbouw van een totaalrelatie wordt door te trouwen natuurlijk niet gegarandeerd, en een goede opbouw van de relatie wordt door het kiezen voor samenwonen niet noodzakelijk geblokkeerd, maar dat er wel degelijk samenhang bestaat tussen het één en het ander valt ook niet te ontkennen.

* Tegen samenwonen pleit, dat de totaalrelatie onnodig kwetsbaar wordt gemaakt. Een totaalrelatie is al kwetsbaar genoeg. Door een verbond voor het leven te sluiten, je relatie te legaliseren, toon je – als het goed is! – je bewust te zijn van die kwetsbaarheid. Zo zoekt de liefde tot de naaste het recht van de naaste. Waar mag de ander op rekenen, welke rechten en plichten neem je t.o.v. elkaar op je. Ik sluit helemaal niet uit dat uitgerekend samenwoners, die op dit punt pijnlijke ervaringen hebben opgedaan, tot de eersten behoorden die samenlevingscontracten sloten... Wat uit christelijk oogpunt zo onbegrijpelijk is, is de 'zelf' verzekerdheid, die samenwoners – ook gereformeerde! – uitstralen. We kennen het menselijk hart toch, zijn dwaasheid en onberekenbaarheid, zijn geneigdheid tot alle kwaad? De houding van 'Wij hebben dat hulplijntje niet nodig', is me veel te overmoedig.

* Tegen samenwonen pleit ook het individualisme, het a-sociale van deze samenlevingsvorm. In bijna alle gevallen, ik ken één uitzondering, verloopt samenwonen tamelijk geruisloos, soms zelfs zonder de naaste familie, laat staan de gemeente ervan in kennis te stellen. Er kan zelfs geen feestje van af, laat staan de zo dringend nodige voorbede in de gemeente van Christus. En dat terwijl één van de mooiste en meest ingrijpende stappen van het leven gezet wordt! Het mag dan waar zijn wat Anne Bergsma zegt, dat de relatie die man en vrouw aangaan pas in de derde plaats een publiek karakter heeft, maar dat publieke karakter moet dan wel recht gedaan worden. Vormloosheid doet het ook door Anne Bergsma erkende publieke karakter hoe dan ook geen recht.

Dit zijn allemaal indirecte bijbelse argumenten naast de directe bijbelse argumenten. Al deze argumenten tegen de vormloosheid van het samenwonen, zijn even zovele argumenten vóór de vormgeving in een publiek aangaan van een verbond voor het leven. Werkelijk, zelfs met de beste wil der wereld lukt het me niet een serieus argument vóór samenwonen te noemen, tenzij van niet-christelijke inhoud. Wijsheid en openbaring wijzen m.i. in één en dezelfde richting. Dit alles geeft mij de vrijmoedigheid om van een bijbelse norm te spreken.

Ja, hoewel ik nog veel zou willen zeg-

gen, moet ik zo langzamerhand wel tot een afronding komen. Een paar opmerkingen nog.

Geen jacht

Anne Bergsma tekent mij als iemand die 'jacht' op samenwonenden maakt. Even nog iets over deze terminologie. Woorden als 'verbetenheid', 'jacht', 'strijd', 'front', 'tegenstanders' enz. rieken naar kruiddamp, alsof ik een soort kruistocht tegen samenwonen aan het ondernemen ben. Het is weer één van de naargeestige karikaturen die br. Bergsma van me maakt. Een heel artikel lang doet hij doorlopend mijn standpunt geweld aan en vervolgens bestrijdt hij de door hemzelf ontworpen karikatuur – wat dan natuurlijk een makkie is – alsof hij een serieuze discussie voert. Hoe dan wel? Inderdaad geloof ik, dat we wat te verdedigen hebben, inderdaad meen ik, dat we samenwonen e.d. niet moeten laten lopen. Heel duidelijk heb ik deze benadering echter geplaatst in de kontekst van een totale heiliging van het leven (zie het derde artikel), niet minder duidelijk heb ik gepleit voor een niet-moralistische, maar geestelijke benadering (het vierde artikel) en niet minder duidelijk heb ik gepleit, niet voor tuchtmaatregelen, maar voor gesprek en geduld (het zesde artikel). Wie dit typeert als een jacht op mensen die serieus samenwonen heeft er heel weinig van begrepen.

'Iets' inconsequents?

W.b. het door mij voorgestane beleid t.a.v. hen die hebben samengewoond – geen trouwdienst, maar voorbede in de zondagse eredienst – zegt Anne Bergsma: „Ik ben het eens met ds. Mudde dat een kerkelijke bevestiging van het huwelijk na jaren van samenwonen iets inconsequents heeft, maar daarmee is dan ook het meest negatieve gezegd.”? Hoezo, „Als één lid eer ontvangt delen alle leden in de vreugde.”? Hoezo, „weest blij met de blijden, weent met de wenenden.”? Maar los hiervan, wanneer iemand overleden is, en de familie gaat er pas na enkele jaren toe over de begrafenis te regelen, kaarten te sturen, om voorbede voor troost te vragen, het stadhuis in te lichten enz., dan zeg je toch ook niet, dat heeft iets inconsequents, maar daarmee is ook het meest negatieve gezegd? Een kromme vergelijking? Slechts tot op zekere hoogte omdat het aangaan van een totaalrelatie met alle verwickelingen rond leven en sterven behoort tot één van de ingrijpendste momenten in een mensenleven. Men herinnere zich het reeds vermelde spreekwoord uit India.

Getuige zijn

Tenslotte nog één ding. Wij christenen kunnen tegenwoordig tussen verschillende samenlevingsvormen een keuze maken. Onmiskienbaar doet de keuze voor een publiek aangaan van een verbond voor het leven (in welke vorm dan ook) het meeste recht aan Gods

bedoeling met een totaalrelatie. Samenwonen echter is een samenlevings'vorm', die evident geworteld is in de niet-christelijke zienswijze op het huwelijk uit de 'Flower Power-tijd': vrije liefde, individualisme en een anarchistische inslag. Wij kunnen kiezen, d.w.z. aan onze christelijke visie vorm geven, of niet. Hoe de keuze ook uitvalt, er is sprake van een signaalfunctie in de samenleving. De keuze voor samenwonen beschouw ik in dit licht als een gemiste kans. Het publiek aangaan van een verbond voor het leven is een relatief klein, maar desondanks mooi middel om je als christen kenbaar te maken in de samenleving. Waarom dan toch niet?!

Zaterdagnacht

*Dit is de nacht van het wonder,
dit is de stille, heilige nacht.
Bomen staan met bloed besmeurd,
vrouwen jammeren zacht.
Niemand kijkt meer ergens naar uit,
er staan slechts soldaten op wacht.
Rust en orde zijn teruggekeerd,
de hoop is tot zwijgen gebracht.*

*Dit is de nacht van het nieuwe begin,
dit is de stille, heilige nacht.
We vierden het bevrijdingsfeest,
het paaslam werd geslacht.
We lieten het diensthuis achter ons,
en, wat geen mens had verwacht:
morgen gaan we de vrede in,
eindelijk thuisgebracht.*

Jeanette, W.-S., Houten

M.R. van den Berg, Groningen

Enkele opmerkingen over het Schriftbewijs bij Zondag 5 en 6 van de Heidelbergse Catechismus

Tekst

Voordat ik mijn opmerkingen maak, laat ik hier eerst de tekst van deze beide zondagen volgen. Dat lijkt me niet overbodig, omdat er steeds meer bijbelteksten in gebruik gekomen zijn, waarin de tekst van de Heidelbergse Catechismus niet meer staat afgedrukt. Het grootste deel van antwoord 19 en de daarbij gegeven Schriftplaatsen heb ik hier echter achterwege gelaten, omdat ik daarover geen opmerkingen maak.

ZONDAG 5

Vr. 12. Aangezien wij dan naar het rechtvaardig oordeel van God tijdelijke en eeuwige straf verdienen hebben, is er enig middel, waardoor wij deze straf kunnen ontgaan en wederom tot genade komen?

Antw. God wil, dat aan zijn gerechtigheid genoeg geschiede (a); daarom moeten wij aan haar, of door onszelf, of door een ander, vorkomen betalen (b).

a. Gen. 2:17. Ex. 23:7. Ezech. 18:4. Matth. 5:26. 2 Thess. 1:6. Luc. 16:2. b. Rom. 8:4.

Vr. 13. Maar kunnen wij door onszelf betalen?

Antw. In generlei wijze, maar wij maken ook de schuld nog dagelijks meerder (a).

a. Job 9:2; 15:15,16; 4:18,19. Ps. 130:3. Matth. 6:12; 18:25; 16:26.

Vr. 14. Kan ook ergens een bloot schepsel gevonden worden, dat voor ons betaalt?

Antw. Neen; want ten eerste wil God aan geen ander schepsel de schuld straffen, die de mens gemaakt heeft (a); ten andere kan ook geen bloot schepsel de last van de eeuwige toorn Gods tegen de zonde dragen en andere schepselen daarvan verlossen (b).

a. Ezech. 18:4. Gen. 3:17. b. Nah. 1:6. Ps. 130:3.

Vr. 15. Wat moeten wij dan voor een middel en verlosser zoeken?

Antw. Zulk een, die een waarachtig (a) en rechtvaardig (b) mens is, en nochtans sterker dan alle schepselen, dat is, die tegelijk waarachtig God is (c).

a. 1 Cor. 15:21. b. Hebr. 7:26. c. Jes. 7:14; 9:5. Jer. 23:6. Luc. 11:22.

ZONDAG 6

Vr. 16. Waarom moet hij een waarachtig en rechtvaardig mens zijn?

Antw. Omdat de rechtvaardigheid Gods vorderde, dat de menselijke natuur die gezondigd had, voor de zonde betaalde (a); en dat een mens, zelf zondaar zijnde, niet voor anderen kon betalen (b).

a. Ezech. 18:4,20. Rom. 5:18. 1 Cor. 15:21. Hebr. 2:14,15,16. b. Hebr. 7:26,27. Ps. 49:8. 1 Petr. 3:18.

Vr. 17. Waarom moet hij tegelijk waarachtig God zijn?

Antw. Opdat hij, uit kracht van zijn Godheid (a), de last van de toorn van God (b) aan zijn mensheid zou kunnen dragen (c), en ons de gerechtigheid en het leven zou kunnen verwerven en wedergeven (d).

a. Jes. 9:5; 63:3. b. Deut. 4:24. Nah. 1:6. Ps. 130:3. c. Jes. 53:4,11. d. Jes. 53:5,11.

Vr. 18. Maar wie is deze middelaar, die tegelijk waarachtig God (a) en een waarachtig (b) rechtvaardig mens is (c)?

Antw. Onze Here Jezus Christus (d), die ons van God tot wijsheid, rechtvaardigheid, heiligmaking, en tot een volkomen verlossing geschenken is (e).

a. 1 Joh. 5:20. Rom. 9:5; 8:3. Gal. 4:4. Jes. 9:6. Jer. 23:6. Mal. 3:1. b. Luc. 1:42; 2:6,7. Rom. 1:3; 9:5. Fil. 2:7. Hebr. 2:14,16,17; 4:15. c. Jes. 53:9,11. Jer. 23:5. Luc. 1:35. Joh. 8:46. Hebr. 4:15; 7:26. 1 Petr. 1:19; 2:22; 3:18. d. 1 Tim. 2:5. Matth. 1:23. 1 Tim. 3:16. Luc. 2:11. Hebr. 2:9. e. 1 Cor. 1:30.

Vr. 19. Waaruit weet jij dat?

Antw. Uit het heilig Evangelie...

Ander klimaat

De Zondagen 5 en 6 behoren naar mijn smaak niet tot de meest geslaagde van de Heidelbergse Catechismus.

Wie deze Zondagen doorleest, zal merken dat er heel sterk geredeneerd wordt op een manier die de indruk wekt, dat iedereen die over een klein beetje gezond verstand beschikt, al redenerend, via logische gevolgtrekkingen, erachter kan komen hoe de Middelaar die we nodig hebben, eruit moet zien. In antwoord 19 wordt daar aan gelukkig toegevoegd dat die wetenschap uit het evangelie afkomstig is, maar dat neemt niet weg dat we hier toch te maken hebben met een constructie, die met een ijzeren logica is opgebouwd en die je ook zonder de Schrift, alleen maar met behulp van de logica, zou kunnen bedenken.

Als we de manier waarop in de keten van conclusies in vr. en Antw. 12-17 over onze verlossing gesproken wordt, vergelijken met de manier waarop de Schrift erover spreekt, kunnen we alleen maar vaststellen dat we met twee verschillende klimaten te maken hebben. In de Schrift staat het spreken over onze verlossing, over de weg waarlangs God ons, zijn volk, en de schepping verlost, nooit in het teken van de vanzelfsprekendheid van een rationalistisch schema. Het staat altijd in het teken van het wonder, van de verwondering en van de aanbidding. Als je dat leest, word je ertoe gedrongen te zeggen: hoe is het mogelijk! Het brengt Paulus tot de exclamatie: o diepte van rijkdom, van wijsheid en kennis Gods. Hoe ondoorgroendelijk zijn zijn beschikkingen en hoe onnaspeurlijk zijn wegen (Rom. 11:33).

Gods ondoorgroendelijke wijsheid

Gods ondoorgroendelijke wijsheid wordt door ons altijd opgevoerd als we geconfronteerd worden met verschrikkelijke gebeurtenissen, zoals de plot-

seling, tragische dood van jonge mensen. Dan gebruiken we die uitdrukking. De bijbel doet dat niet. Daar vinden we die uitdrukking niet als er sprake is van afbraak van het leven, maar wel als het gaat om de verlossing van het leven. Gods ondoorgroendelijke wijsheid heeft niets met de dood te maken, maar alles met het leven. Deze woorden horen bijbels gezien eerder thuis op een geboortekaartje dan op een rouwkaart.

Zoals de hemelen hoger zijn dan de aarde, zo zijn mijn wegen hoger dan uw wegen en mijn gedachten dan uw gedachten, zegt de HERE in Jes. 55:8.

Ook die tekst gebruiken we bij voorkeur als ons leven door de diepte gaat. Maar ook dan gebruiken we deze tekst niet naar zijn bedoeling en betekenis. Want in het verband van Jes. 55 gaat het over de verlossing die God tot stand zal brengen. In onze verlossing komt Gods ondoorgroendelijke en onnaspeurlijke wijsheid naar ons toe. In de keten van logische gevolgtrekkingen die we in de Zondagen 5 en 6 van de Heidelbergse Catechismus tegenkomen, is de ondoorgroendelijkheid zoek. De verlossingsweg wordt er helemaal van begin tot eind nagespeurd en doorzichtig gemaakt. Er blijft in de verlossing eigenlijk niets meer over van een geheim. Onze verlossing komt daar niet over als een wonder van goddelijke wijsheid maar als een produkt van een ijzeren logica. Als je de redenering van deze zondagen van stap tot stap hebt meegeemaakt, ben je aan het eind geneigd te zeggen: „O, zit dat zo! Nou snap ik het. Eigenlijk is het heel vanzelfsprekend!” Daarmee zijn we dan wel in een ander klimaat terecht gekomen dan we in de bijbel vinden. Het is koeler, abstracter en onbehaaglijker. De verwondering en de aanbidding zijn uitgerangeerd.

Verwijzingen

Natuurlijk was dat niet de bedoeling van de opstellers van de Heidelbergse Catechismus. Integendeel. De rest van dit leerboekje laat duidelijk zien dat ze wel degelijk weet hadden van verwondering en aanbidding. Maar toch wekten ze hier die indruk. En men is deze zondagen ook zo gaan hanteren. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het Schriftbewijs, de tekstverwijzingen die aan de diverse vragen en antwoorden zijn toegevoegd.

Dat zijn er nogal wat. Maar ze zijn lang niet allemaal van de opstellers van de Heidelbergse Catechismus afkomstig. Het merendeel ervan is

later toegevoegd. In de hierboven afgedrukte tekst kunt u dat gemakkelijk nagaan. De teksten die van de opstellers afkomstig zijn, zijn vet gedrukt. De rest is latere toevoeging. De opstellers zelf waren niet zo kwistig met teksten. Zij maakten er veel voorzichtiger gebruik van. Dat is in hen te prijzen. Er is nog een verschilletje met de oorspronkelijke uitgave, maar dat is in de afgedrukte tekst niet zichtbaar. Een enkele keer vermeldde de opstellers een tekst die men later heeft weggelaten en die dan ook niet meer in de huidige uitgaven te vinden is. Maar dat blijft hier verder buiten beschouwing. Ik wil alleen enkele opmerkingen maken met betrekking tot enkele teksten die er wel staan.

Lego-blokjes

Als je de lange rijen verwijzingen naar Schriftplaatsen ziet, denk je onwillekeurig: dat zit wel goed, want deze antwoorden zijn stevig bijbels onderbouwd. Maar als je de moeite neemt die teksten eens na te trekken en in hun verband te lezen, merk je dat er nogal wat vraagtekens gezet kunnen worden, omdat een aantal ervan er met de haren bijgesleept zijn. Verschillende teksten blijken uit hun verband te zijn weggeplukt en op zichzelf geplaatst te zijn.

Op die manier verander je teksten in losse bouwsteentjes die geen enkele relatie meer hebben met het oorspronkelijke verband waarin ze thuis horen en die je nu ook los daarvan gaat gebruiken. Je kunt ze nu hanteren als lego-blokjes waarmee complete theologische bouwwerken te fabriceren zijn. De ene keer bouw je een toren, een volgende keer een huis en weer een andere keer een garage. Al die verschillende bouwsels kun je maken met dezelfde blokjes, want je hebt ze losgesneden van hun verband en kunt er daarom alle kanten mee uit. Op die manier worden alle modieuze theologieën gebouwd: de theologie van de revolutie, de feministische theologie, de homo-theologie, de Israël-theologie en welke andere moderne theologie dan ook. Het zijn allemaal bouwsteentjes-theologieën. Maar denk niet dat de orthodoxie zich daaraan niet schuldig maakt. We vinden deze blokjes-methode maar al te vaak in orthodoxe dogmatieken.

Het is een griezelige manier van Schriftgebruik, want je kunt de tekst zo laten buispreken en iets heel anders laten zeggen dan wat hij in werkelijkheid te zeggen heeft. Ik denk dat ook de Heidelbergse Catechismus bij het Schriftbewijs van deze vragen en antwoorden niet helemaal aan het toepassen van deze methode ontkomen is. Ik wil dat aan de hand van enkele voorbeelden duidelijk maken.

Ex. 23:7

In antwoord 12 wordt gezegd: God eist voldoening. Daarbij wordt verwezen naar Ex. 23:7. Daar staat: De onschuldige en de rechtvaardige moogt ge

niet doden, want Ik verklaar de schuldige (Statenvertaling: goddeloze) niet rechtvaardig.

Het gaat natuurlijk om die laatste zinsnede. Die wordt op zichzelf geplaatst, zodat het een algemene uitspraak wordt. Daarmee wordt ze als een bouwsteentje bruikbaar in de volgende stelling: de HERE verklaart de goddeloze, de schuldige – en dat zijn wij allemaal! – niet rechtvaardig. Maar in Ex. 23:7 wordt helemaal geen algemene uitspraak gedaan over de goddeloosheid van alle mensen. Het gaat om een heel concreet geval. Er wordt gezegd dat een onschuldige, een rechtvaardige, niet ter dood gebracht mag worden. Als iemand dat toch doet en zich niets van dit voorschrift van God aantrekt, dan zal God degene die zich daaraan schuldig maakt, niet vrijuit laten gaan. Dat is dus helemaal geen algemene uitspraak die zegt hoe God handelt met betrekking tot de algemene zondigheid van de mens, maar een concrete uitspraak waarin gezegd wordt hoe God in dat speciale geval dat daar aan de orde is, zal handelen. In de Heidelbergse Catechismus is de laatste zinsnede van deze tekst op zichzelf geplaatst en veralgemeniseerd. Er is een Lego-steentje van gemaakt. En dat is erg handig, want zo kun je het overal gebruiken en toepassen. Nu vloeit daar in dit geval niet zoveel bloed uit, omdat de uitkomst van dit verkeerde gebruik toch in de lijn van de Schrift ligt. Maar dat neemt niet weg dat het een verkeerd gebruik is. En ik wijs erop, omdat het zo verraderlijk is en ook wijzelf onwillekeurig teksten zo gebruiken. Daar zouden we meer oog voor moeten krijgen.

Ezechiël 18:4

Iets soortgelijks kan gezegd worden met betrekking tot Ezech. 18:4, een verwijzing die niet van de opstellers van de Heidelbergse Catechismus afkomstig is, maar later is toegevoegd aan de antwoorden 12, 14 en 16. We lezen daar: Zie, alle zielen zijn van Mij, zowel de ziel van de vader als die van de zoon; de ziel die zondigt, die zal sterven. Ook hier gaat het weer om de laatste zinsnede: de ziel die zondigt, die zal sterven. Die woorden worden verzelfstandigd tot een algemene uitspraak, een Lego-blokje, in de volgende redenering: God eist voldoening; dus moet iedereen sterven, want iedereen is een zondaar. Maar daarover gaat het helemaal niet in Ezech. 18. Ezechiël wil helemaal niet zeggen dat iedereen een zondaar is en dus sterven moet. Hij wil integendeel duidelijk maken, dat *niet iedereen* een zondaar is en dat God daarom niet iedereen zonder onderscheid over dezelfde kam scheert. Dat laatste bevestigden de ballingen in Babel namelijk. Ze zeiden: wij draaien op voor de zonden van onze vaders. Zij waren de zondaars en wij krijgen het op ons brood. God maakt geen onderscheid. Hij scheert ons, rechtvaardigen, over

één kam met onze goddeloze voorvaders.

En dan moet Ezechiël hun zeggen: Geen sprake van! Zo is God niet. Hij maakt wel degelijk onderscheid tussen rechtvaardigen en goddelozen. Niet iedereen, maar alleen de ziel die zondigt, zal sterven. Als iemand rechtvaardig is, zal hij zeker leven (vs. 9). Maar heeft hij een goddeloze zoon, dan zal die niet leven maar sterven (vs. 13). En heeft die goddeloze zoon zelf een rechtvaardige zoon, dan zal die niet sterven maar voorzeker leven (vs. 17).

Het moge duidelijk zijn dat de Heidelbergse Catechismus deze zinsnede uit Ezech. 18 heeft losgepeld uit het verband en er daardoor een heel andere betekenis aan gegeven heeft. Ze laat deze woorden eigenlijk precies het tegenovergestelde zeggen van wat er in werkelijkheid gezegd wordt. Het veralgemeniseren van deze tekst, doet de tekst geweld aan. Wie van deze tekst een Lego-steentje maakt, verandert zijn karakter.

Job 4:18,19; 15:15,16

De teksten uit Job, waaraan ik nu aandacht wil geven, worden vermeld bij antw. 13. Ze lijken veel op elkaar. Ze zijn dan ook afkomstig uit de mond van Elifaz, een van Jobs vrienden. Hij zegt: Zie, in zijn dienaren stelt God geen vertrouwen en bij zijn engelen vindt Hij dwaling, hoeveel te meer bij hen die in lemen hutten wonen (dat wil zeggen: bij mensen – Job 4:18,19). Zie, in zijn heiligen stelt Hij geen vertrouwen, zelfs hemelbewoners zijn niet rein in zijn ogen, hoeveel te minder de mens die afschuwelijk verdorven is en die ongerechtigheid indrinkt als water (Job 15:15,16).

Deze woorden van Elifaz hebben de bedoeling Job de grond in te praten en hem te kwalificeren als een groot zondaar, die wel iets heel ergs op zijn geweten moet hebben, omdat hij zo verschrikkelijk moet lijden. Job ontkent dat. Hij zegt: ik heb niets gedaan waardoor ik dit verdiend heb. Wat mij overkomt, correspondeert niet met mijn levensstijl. Ik heb altijd rechtvaardig geleefd. Wat mij overkomt, kan geen straf zijn. Ik zou daar wel eens met God over willen praten.

Daartegen trekt Elifaz van leer. Hij zegt: God vertrouwt zijn eigen engelen al niet eens. Hij heeft op hen al iets aan te merken, hoeveel te meer op een mens die door en door corrupt is en ongerechtigheid indrinkt als water. Met die mens zinspeelt hij dan op Job. Later, aan het slot van het boek Job, zegt God dat Elifaz en zijn vrienden – in tegenstelling tot Job – niet recht van Hem hebben gesproken (42:7,8). Al die prachtige, vrome, orthodoxe woorden die hij en zijn vrienden spraken, waren zo door en door vals, dat God tot Elifaz zegt: Mijn toorn is tegen je ontbrand, laat Job voor je bidden, want anders doe Ik je kwaad aan.

Wanneer je nu je Schriftbewijs haalt uit woorden die door de HERE zelf zo grondig veroordeeld werden, ga je op

een dubieuze wijze te werk. Dat kun je niet maken. Zo negeer je een ondubbelzinnige aanwijzing die de Schrift zelf geeft. Trouwens, Elifaz' bewering dat de engelen zondig zijn en dat God hen daarom niet kan vertrouwen, vinden we nergens in de Schrift bevestigd. Integendeel. In hoofdstuk 4 onderbouwt Elifaz zijn bewering door te claimen dat ze hem door een stem in de nacht is geopenbaard en dus autoriteit bezit. Een klassiek voorbeeld van valse profetie. Woorden waar zo'n lucht van leugen omheen hangt, zijn niet geschikt om als Schriftbewijs gebruikt te worden.

Nahum 1:6

Bij antw. 14 en 17 wordt verwezen naar Nah. 1:6, waar we lezen: wie kan standhouden voor zijn gramschap en staande blijven bij zijn brandende toorn? Ook hier moeten we weer vaststellen, dat deze tekst uit zijn verband gelicht is en is omgevormd tot een universeel bruikbaar Lego-steentje. In de Heidelbergse Catechismus gaat het over de eeuwige toorn van God over de zonde als zodanig, een toorn waaraan ieder schepsel onderworpen is. Maar in Nah. 1 gaat het niet over een algemene toorn van God tegen alle mensen, een toorn die door Christus gedragen moest worden, maar over de specifieke toorn van God tegen Ninevé. Die toorn slaat niet alle mensen neer. Juist niet. Juda bijvoorbeeld profiteert ervan en wordt erdoor verlost.

Van die toorn van God tegen Ninevé zegt Nahum: wie kan ertegen standhouden? Het antwoord is: niemand van zijn vijanden kan dat, ook de machtige koning van Ninevé niet. De HERE is een grimmige wreker voor zijn tegenstanders (vs. 2), maar wie bij Hem schuilen, zijn veilig (vs. 7). Gods toorn tegen Ninevé brengt bevrijding aan zijn volk (vs. 12, 13). Daarom is de boodschap van Gods toorn tegen Ninevé evangelie voor Juda, een reden om feest te vieren (vs. 15).

Het gaat bij Nahum dus niet over Gods toorn in het algemeen tegen de zonde in het algemeen, die door Christus gedragen gaat worden. Wie vers 6 toch zo wil hanteren, kan dat slechts doen door deze tekst los te maken uit zijn verband en op zichzelf te plaatsen. Maar dat is, zoals we langzamerhand kunnen weten, geen goed Schriftgebruik, omdat de teksten dan hun eigen specifieke karakter verliezen. Ik hoop dat met bovenstaande voorbeelden voldoende duidelijk gemaakt te hebben en laat de rest van de verwijsteksten hier buiten beschouwing. Wie wil, kan daar zelf zijn of haar tanden inzetten.

Reis door Griekenland 5

P.C. van Wijk

In en bij Corinthe

We reden dus verder langs de kust naar het zuiden. We bezochten weer verschillende plaatsen, maar noem die alleen maar even: *Mykéne*, *Nafplion* (weer een heel bijzonder nonnenklooster, waar we met enkele zusters een praatje konden maken), *Epidaurus*. We reden langs *Corinthe* naar *Loutraki*, waar we een week bleven, heel mooi aan de kust. Na zijn vertrek uit Berea ging Paulus inder tijd naar Athene en vandaar naar *Corinthe*. Daar ontmoet hij Aquila en Priscilla. Omdat er een bevel was uitgevaardigd, dat alle joden Rome moesten verlaten, waren deze twee naar Corinthe verhuisd. Evenals Paulus waren zij tentenmakers en het is haast vanzelfsprekend, dat Paulus bij hen intrekt en zo met hen aan het werk gaat. Op de sabbat gaat Paulus echter naar de synagoge en hij spreekt dan met joden en Grieken. Later kwamen ook Silas en Timotheüs, die in Berea en omgeving waren achter gebleven (Hand. 17:14), in Corinthe en toen ging Paulus zich geheel bezighouden met de verkondiging van het evangelie. Er komt echter veel verzet. Merkwaardig genoeg komen echter een aantal vooraanstaande mannen tot bekeering. In Hand. 18 lezen we, dat de overste van de synagoge, Crispus, met heel zijn gezin tot bekeering komt. In zijn eerste brief aan de gemeente van Corinthe noemt hij Crispus en ook Gajus. Deze laatste stelde zijn huis in Corinthe open voor Paulus en voor heel de gemeente. Dit laatste schrijft Paulus vanuit Corinthe aan de gemeente in Rome: „Gajus, wiens gastvrijheid ik en de gehele gemeente genieten, laat u groeten”. Ook brengt Paulus in deze brief de groeten over van Erastus, de stadsrentmeester (gemeente-ontvanger), die kennelijk ook tot de gemeente behoorde. Corinthe was een oude stad en werd in 146 voor Christus verwoest, maar spoedig weer herbouwd. De plaats lag op een strategisch zeer belangrijke plaats, op het kruispunt van twee delen van

Griekenland en aan zee. Reeds in het begin van onze jaartelling zijn er plannen geweest om een kanaal te graven bij Corinthe teneinde zo de Golf van Corinthe te verbinden met de Saronische Golf. Keizer Nero moet in het jaar 66 met een gouden spa de eerste schep grond hebben verplaatst. Later zijn 6000 joodse dwangarbeiders hier aan het werk gezet, maar pas in 1893 werd na elf jaren van hard werken het kanaal van Corinthe voltooid. Het is een belevenis door dit kanaal te varen, langs de steile rotswanden, omhoog te kijken. Paulus heeft dit moois niet gezien. Wel heeft hij delen van de oude stad, zoals die na opgravingen nu weer zichtbaar zijn, gekend. Corinthe was een rijke plaats, had heel veel tempels, o.a. ter ere van de liefdesgodin Aphrodite. Er waren honderden priesteressen van haar, die in de stad als prostituee optraden. Als je dit weet, wordt het lezen van Paulus' brieven aan de gemeente van Corinthe duidelijker. Denk maar eens aan 1 Corinthe 6, waar Paulus ten strijde trekt tegen de losbandigheid en waarin hij zegt, dat we God met ons lichaam moeten verheerlijken. Zijn opmerkingen over het huwelijk worden duidelijker, als we de achtergrondsituatie kennen. Er was echter veel meer. De leden van de gemeente gingen zich bij het Avondmaal te buiten en kwamen zelfs dronken naar de bijeenkomsten. Ze namen de slechte gewoonten van hun stadgenoten over en leefden er vaak maar op los. Paulus heeft de namaak-liefde van Corinthe, waar hij ongeveer anderhalf jaar woonde, gekend en ging schrijven over de ware liefde (1 Cor. 13), die lankmoedig is en niet opgeblazen, die goedertieren is en niet praalt, die niemands gevoel kwetst en zichzelf niet zoekt. Toch komen er in zijn brieven ook goede dingen naar voren. Hij kan bij de Macedoniërs roemen over de bereidvaardigheid en de ijver van de gemeente (2 Cor. 9:1). Terwijl we door de opgravingen dwaalden zagen we ook enkele stenen met een kruis er op, herinneringen aan wat eens een christelijke kerk is geweest. In Corinthe waren veel pottenbakkers. In zijn brief aan de gemeente van Rome schrijft hij (9:19 e.v.): „Nu zult gij mij zeggen: „Wat heeft Hij (God) dan nog te laken? Wie immers kan zijn wil weerstaan?” O mens, wie zijt gij toch, dat gij God wilt tegenspreken? *Zegt het beeld soms tot zijn bootseerder*: „Waarom hebt gij mij zo gemaakt?” Staat het de pottenbakker niet vrij van dezelfde klomp leem zowel iets kostbaars te maken als een voorwerp voor alledaags gebruik?” Paulus had eerbied voor het werk van Gods handen. De apostel heeft veel tegenspoed ontmoet in Corinthe, vooral van de joden. Hij wordt voor de landvoogd Gallio gesleept (Hand. 18:9 e.v.), maar deze is niet van plan Paulus te straffen. Het gaat immers over 'een woord en namen en de wet'. De brieven van Paulus, ook aan deze gemeente, zijn actueel. En daarom geldt het slot van de tweede brief ook voor ons: „... weest blijde, laat u terecht brengen, laat u vermanen, weest eensgezind, houdt vrede...”

Johan Klein, Rijswijk

Meedoen met Liedboek-2000? (1)

Om het behoud van het klassieke kerklied

Onze Nederlands Gereformeerde Kerken staan voor een van de belangrijkste beslissingen in haar geschiedenis. Nee, ik heb het niet over de vraag of ze de gang naar Canossa (lees: Dordt) moeten maken: daar zal het Nederlands Dagblad zich de komende maanden wel op storten.

Het gaat mij om de toekomst van onze kerkzang, die samen met de preek de 'woordverkondiging' uitmaakt. Calvijn noemde liederen 'gezongen gebeden'. Beslissingen over de keuze van een gezangenbundel behoren m.i. dan ook niet op een laatste vergadering van een L.V. even 'afgehandeld' te worden: het gaat om het hart van ons kerkelijk functioneren.

'Ons' Liedboek?

Misschien denkt u, als u dit leest: „Waar hééft Klein het over? We hebben toch een liedboek: *hét* Liedboek?” Ja, we gebruiken een liedboek: het 'Liedboek voor de kerken' – en het hangt van de kerken af wat er met dit liedboek zal gebeuren: gehandhaafd en herdrukt, of afgeschaft en vervangen. De kerken die indertijd het Liedboek voor de kerken samenstelden, hebben de eerste stappen gezet op weg naar een gezangenbundel die mettertijd het Liedboek moet vervangen. In tal van publicaties wordt zo'n nieuwe gezangenbundel al aangeduid als 'Liedboek-2000'. Dat klinkt futuristisch, maar mijn agenda geeft al 1994 aan; de uwe hopelijk ook. Overigens verwacht men niet dat 'Liedboek-2000' vóór het jaar 2006 klaar zal zijn. Er is dus nog tijd voor bezinning.

In de eerste plaats moeten we ons realiseren dat 'ons' Liedboek in werkelijkheid de gezangenbundel is van de Ned. Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken (syn.), de Evangelisch-Lutherse Kerk, de Doopsgezinde Sociëteit en de Remonstrantse Broederschap. Zij werkten samen bij de totstandkoming van het Liedboek, namen de inhoud voor hun verantwoording en voerden de bundel in. Wanneer deze kerken, samenwerkend in de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (I.S.K.), overgaan op een nieuwe gezangenbundel, zullen ze het 'oude' Liedboek niet meer laten herdrukken. Men kan niet van hen verwachten dat ze rekening houden met kerken die destijds niet hebben 'meegedaan', maar die wel achteraf, krenten uit de pap pikkend, van hun werk profiteren. Dan komen we als Nederlands Gereformeerde Kerken voor dezelfde keuze te staan als de vorige keer: moeten we een liedbundel overnemen waaraan we zelf niet hebben meegewerkt, voor de inhoud waarvan we niet verantwoordelijk zijn? Moeten we weer een commissie instellen die een beperkt

aantal gezangen uit zo'n bundel aanbeveelt?

Wat treft zo'n commissie aan? Valt er uit een Liedboek-2000 even veel goeds te selecteren als uit het 'oude' Liedboek? Hoeveel van het goede uit dat 'oude' Liedboek raken we kwijt? Heeft wat er voor in de plaats komt voor ons evenveel waarde? Het wordt tijd om ons te bezinnen op de toekomst van ons gemeentelied.

Kerk van Wezep

Op de komende Landelijke Vergadering komt deze zaak aan de orde. Op de agenda staat een voorstel van de kerk van Wezep om als Nederlands Gereformeerde Kerken toe te treden tot de I.S.K. (de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied) en met de huidige lidkerken samen te werken bij de totstandkoming van een nieuw liedboek. De voordelen daarvan springen onmiddellijk in het oog: zo kunnen we invloed uitoefenen op de samenstelling van onze nieuwe gezangenbundel en dragen we straks mee verantwoordelijkheid voor het eindresultaat (in de laatste acht woorden van deze zin zit meteen het nadeel dat aan dit voorstel kleefte verscholen).

De keuze waarvoor onze kerken staan is: afwachten wat óver ons komt of participeren. Kiezen voor het eerste betekent dat we de problemen naar later verschuiven, wanneer ze moeilijk meer zijn aan te pakken. Veel Ned. Geref. Kerken zullen dan, voor een voldongen feit staande, het nieuwe Liedboek toch maar invoeren en er het beste van zien te maken. Kiezen voor het tweede betekent een confrontatie met een geestes- en beleavingswereld die mijlenver van ons afstaat. Het wordt een heroïsche poging om met de wijsvinger een waterval tegen te houden.

Misschien is er een derde keuzemogelijkheid – maar die zal het meest van onszelf vergen. Met deze artikelen hoop ik een gedachtenwisseling op gang te brengen. Maar nu eerst een stukje voorgeschiedenis.

Liedboek-1973

Het Liedboek voor de kerken stamt uit 1973. Zoals ik hierboven al schreef werkte bij de totstandkoming ervan een vijftal kerkgenootschappen samen in de I.S.K.: de Doopsgezinde Sociëteit, de Evangelisch-Lutherse Kerk, de Geref. Kerken (syn.), de Ned. Hervormde Kerk en de Remonstrantse Broederschap (de volgorde is alfabetisch; zie het 'Ten geleide' en 'Ter verantwoording' vóór in het Liedboek). Deze vijf kerken droegen liederen aan, stelden wijzigingen voor, keurden het

eindresultaat goed en voerden de bundel in hun erediensten in.

Voor het eerst werd in een kerkelijke liedbundel een zeer ruime keuze gemaakt uit de liederenschat van de Kerk der eeuwen (het baanbrekende werk van Ds. H. Hasper werd, vanwege een geringe dichtelijke zeggingskracht, niet overgenomen, maar in zekere zin voortgezet). We kunnen zeggen dat het Liedboek alle eeuwen van de kerkliedgeschiedenis voor de gemeentezang ontsloten heeft. We treffen er de Griekse en Latijnse hymnen van de Oude Kerk in aan (in vertaling), de (vaak mystieke) gezangen uit de Middeleeuwen, de rijke liederenschat van de Reformatie met haar nadruk op Gods genade, de vrome verzen van het Piëtisme, de barokke zangen uit de tijd van het Rationalisme, de bewogen gezangen uit de kring van het Réveil, de eschatologische liederen van vader en zoon Blumhardt, de liederen-na-Auschwitz van het 'Landvolk'.

Die laatste term heeft misschien nog toelichting nodig. 'Het Landvolk van de Pietersberg' (zie Zacharia 13:5): zo noemde zich een vijftal begaafde en bekwame dichters die in de totstandkoming van het Liedboek een belangrijk aandeel hebben gehad. Het waren: Willem Barnard, Ad den Besten, Klaas Heeroma (pseudoniem: Muus Jacobse), Jan Willem Schulte Nordholt en Jan Wit (twee van hen, Heeroma en Wit, zijn intussen overleden). In hotel 'De Pietersberg' bij Oosterbeek berijmden zij samen met enkele andere dichters de 150 Psalmen en later vertaalden zij vele gezangen uit de Oudheid, de Middeleeuwen, de Reformatie, het Piëtisme en de 19e eeuw. Ook schreven ze vele 'Bijbelliederen' (de eerste 115 gezangen in het Liedboek zijn goeddeels van hun hand) en daarnaast ook 'vrije' liederen met een thema naar eigen keuze.

Parels uit de schatkist

Ik zal met het betuigen van m'n erkentelijkheid niet wachten tot al deze dichters zijn overleden. Het overkomt me te vaak dat ik pas uit een In Memoriam verneem wat voor goeds iemand tot stand heeft gebracht. Ik ben het Landvolk diep dankbaar voor de parels die het voor ons heeft opgediept. Ik doe een greep in de schatkist. Vóór de verschijning van het Liedboek zongen we van Luthers liederen alleen 'Het gebed des Heren' en 'Een vaste burcht'; dankzij het Liedboek zingen we nu ook zijn prachtige genade-lied (gez. 402) en zijn in de Schriften gedrenkte Paaslied (203). Via het Liedboek ontvingen we van de Boheemse en Moravische Broeders een mooi,

zuiver gezang over Gods woord (326) en een stralend lied over Gods meer dan moederlijke zorg voor zijn kinderen (409).

Jan Wit schreef zeer poëtische berijmingen van profetieën over Israëls heerlijke toekomst (32, 34, 38) en over de uitstorting van de Heilige Geest op alle vlees (39).

Willem Barnard dolf edelgesteente op uit Britse bodem (109, 299, 303, 457, 460), zong over de Koning die 'rijdt op een ezel', die 'lijdt als een knecht' (42) en over de geestelijke wapenrusting uit Efeze 6 (96).

Muus Jacobse liet de wolk van geloofshelden uit Hebreeën 11 aan ons voorbijtrekken (103) en vertaalde Heermann's gezang over de verlokten, de aangevochtenen, de twijfelenden (168).

Jan Willem Schulte Nordholt bracht de sobere en krachtige hymnen van de Oude Kerk weer tot klinken (156, 197, 226, 346) en Ad den Besten liet de bronnen van de Kerkhervorming voor ons vloeien: 158, 203, 213, 216, 344, 375, 401, 402, 409.

En dan noem ik nog Evert Louis Smelik die Frances Havergal's bloempje (Neem mijn leven, laat het, Heer, 473) onder ons tot bloei bracht en de eschatologische liederen uit de Blumhardt-beweging vertaalde (296, 297, 298), en Pieter Dinus Kuiper, aan wie we een prachtig hemelvaartslid te danken hebben (229). En last but not least Cornelis Rijnsdorp met zijn alle eeuwen omspannende Christushymne (gez. 476).

De zak van Aeolus

Die parels uit de schatten van de Kerk der eeuwen zou ik graag voor de gemeentezang willen behouden. Toch kan ik niet voorbij aan het feit dat het Liedboek een monument van moderne oecumene is. Niet alleen zijn alle eeuwen ontsloten, maar er is ook allerlei wind van leer in losgelaten. Het Liedboek is een Golf van Biskaye, waar de winden vrij spel hebben. In m'n serie 'Christus in het kerklied (1)' ben ik daar dieper op ingegaan, daarom beperk ik me nu tot een greep in de zak van Aeolus.

Heel veel gezangen in het Liedboek zijn niet bruikbaar in een gereformeerde eredienst. Vele ervan zijn zó subjectivistisch (355, 356, 433), zo mystiek (132, 323), zo zwoel soms (157, 430, 487), dat men ze niet als kerkliederen moet beschouwen. Sommige gezangen zijn zó persoonlijk, zo individueel, dat men ze een *gemeente* niet in de mond mag leggen. Kun je een gemeente de volgende woorden van Jan Wit laten zingen? (bij Joh. 21:15-23!):

*O Heer, blijf toch niet vragen.
Gij weet dat ik U haat.*

Ik zou niet meezingen, ook niet met gez. 395, dat ik als persoonlijk gedicht respecteer. Moet een gemeente zich identificeren met de onrechtvaardige pachters, die Christus uit zijn wijn-

gaard werpen, zoals Muus Jacobse doet in gez. 61:3:

*O Here God, wat wilt Gij nog?
Zendt Gij uw Zoon? Gij kent ons toch,
Gij weet toch hoe wij met Hem handlen,
hoe wij Hem doden als de andren.
Wij werpen Hem uw wijngaard uit
om die te erven als een buit.*

Hier proef ik de zuurdesem van Karl Barth, die de godvrezenden in de gemeente op één hoop gooide met de goddelozen in kerk en wereld. Wat heeft A. Janse tegen die 'Filistijn' gestreden!²

De 'Bijbelliederen' van het Landvolk zijn niet allemaal zo Schriftuurlijk als je zou willen verwachten. Zo mis ik in Ad den Bestens berijmingen van de liederen van Hizkia (29) en Jona (40) tempel en verbond: de koning en de profeet worden geïndividualiseerd en van hun plaats (het Jeruzalemse heiligdom) gerukt.

Het moderne horizontalisme vinden we ondermeer in de liederen van Huub Oosterhuis (160, 161, 162, 488, 489), maar ook in die van het Landvolk van de Pietersberg (480). In de volgende aflevering kom ik daar i.v.m. Liedboek-2000 op terug.

Vooraf in de liederen van Huub Oosterhuis treffen we het moderne Jezusbeeld aan. Jezus is de menselijke God, die er voor kiest om zwak te zijn, omdat Hij solidair met ons wil zijn. Maar Hij wordt geen sterke Heer, die heerschappij voert over ons en over de hele schepping. Zie b.v. gez. 325:3:

*Stem die de stilte niet breekt
woord als een knecht in de wereld
naam zonder lank zonder macht
vreemdeling zonder geslacht*

Dichterlijk woordenspel

En daarmee zijn we terechtgekomen bij een categorie liederen waarin dichterlijke taal zó met woorden en begrippen op de loop gaat, dat je er allerlei mogelijke betekenissen aan kunt verlenen. Hier belijdt de gemeente niet meer haar geloof, maar hier bedient de dichter zich van bijbelse woorden en begrippen om er zijn eigen onnavolgbare gang mee te gaan. De gemeente hoort hier en daar oude, vertrouwde bijbelwoorden en meent (of hoopt) dat de bedoeling van de dichter dan wel bijbels zal zijn. Ze heeft vaak geen erg in de onschrijftuurlijke denkwereld die zich van bijbelse termen meester heeft gemaakt.

Maar sommigen raken wel in de ban van het dichterlijk woordenspel en beginnen de smaak te pakken te krijgen van de schuimende, mythische wijn van Willem Barnard en de zoete, horizontalistische brandewijn van Oosterhuis. Ze verlangen naar méér van dit betoverende, maar onnavolgbare, spel met woorden en begrippen uit de bijbel. Een behoorlijk gesprek over deze liederen is al niet meer mogelijk: ieder leest er het zijne in, al

wordt ook *dat* steeds vager. Voordat mijn verhaal mistig wordt, geef ik u een lijst van het soort liederen dat ik bedoel: 49, 54:5, 57, 161, 172, 184, 198, 199, 219, 224, 246, 249, 252, 256, 274, 301, 318, 325, 337, 339, 348, 359, 363, 487, 489, 490, 491.

Bedoel ik nu dat al deze gezangen alleen maar onschrijftuurlijke gedachten bevatten? Nee, dat bedoel ik niet. In de bonte wereld van Barnard liggen bijbelwoorden, mythe en mystiek als een kluwen ineengerold. Wie lust heeft die kluwen af te rollen (van Barnard mag het niet), mag dat proberen, maar het is geen klus waarmee een zingende gemeente mag worden belast. Die mag haar geloof in haar Heiland belijden in heldere taal met directe zeggingskracht. Men moet haar niet belasten met zinnen als: „Wij moeten de aarde vergeven/ dat zij ons sterven laat” (54:5). Hier wordt Jezus' gelijkheid van de zaaier van haar eenvoudige zeggingskracht beroofd: de mythische denkwereld van de dichter maakt zich er meester van.

Graag wil ik in dit verband Ds. Hasper eens citeren. In het eerste deel van zijn 'Calvijns beginsel voor de zang in de eredienst' schreef hij op blz. 533: „Wanneer Calvijn tegenover allerlei mysteriën en ceremoniën, die alleen voor ingewijden iets zeggen, het *woord* stelt, bedoelt hij dat God in Jezus Christus op *begrijpelijke* wijze iets tot zijn gemeente en tot de wereld te zeggen heeft en dat de gemeente die Hem antwoordt in aanbidding, dat ook moet doen in een wijze van uitdrukking die de hare is. Dit zijn essentiële dingen, die bij de protestantse eredienst behoren. Zij moet in alle eenvoudigheid een *verstaanbare boodschap* brengen, in zang en prediking. Het geloof is nog altijd 'uit het horen, en het horen door het woord van Christus' (Rom. 10:17). Jacques Chevalier bespreekt in zijn 'Histoire de la pensée', I, 1955, eerst de hele Griekse wijsbegeerte: Socrates, Plato, Aristoteles, het Stoïcisme, het Epicurisme, de Sceptici en de Neoplatonici, en zegt dan (blz. 531) dat, toen het heidendom der klassieke wereld zijn ondergang tegemoet ging, Jezus zich wendde tot de eenvoudigen, de kleinen, die geheel vreemd stonden tegenover kunsten en wetenschappen. Hij onderwees hen 'met een Goddelijke eenvoud, die Hem aanvaardbaar maakte, niet alleen voor een élite van ingewijden, maar voor allen – en voor de kleinen nog meer dan voor de wijzen en verstandigen.'"

Ik ga voorbij aan de context waarin Hasper deze woorden schreef. Ze moesten kracht bijzetten aan de argumenten waarmee hij het gelijk van zijn Psalmberijming verdedigde tegenover een eventuele nieuwe berijming van Klaas Heeroma en andere dichters van professie. Naar mijn gevoel zou Hasper gelukkiger geweest zijn wanneer hij wat meer distantie had genomen van zijn eigen oeuvre. Geen enkele lieddichter/berijmer kan de kwaliteit van zijn eigen werk voldoende

inschatten; daarom is terughoudendheid op dat terrein de beste attitude. Maar met zijn grote liefde voor de liederenschat van de Kerk der eeuwen heeft de hymnoloog Hendrik Hasper ons met de bovenstaande gouden zinnen een gulden regel in handen gegeven, die we ook in de 21e eeuw zullen moeten blijven hanteren: *een kerklied is een lied waarin de gemeente zich uitspreekt, niet een gedicht waarin de dichter zich uitleeft.*

Zingend geloven

Ik hoop dat de Landelijke Vergadering zich hierop bezint, voordat ze vertegenwoordigers naar de I.S.K. stuurt. Want als de L.V. over het bovenstaande geen duidelijk standpunt heeft ingenomen, stappen die vertegenwoordigers volkomen onvoorbereid in een trein die al lang aan het rijden is. De voorbereidingen voor Liedboek-2000 zijn namelijk al jaren aan de gang. De bundeltjes 'Zingend geloven, Bijdragen tot de ontwikkeling van het nieuwe kerklied' hebben daarin een centrale plaats. In het Liedboek-1973 waren het dichtelijk spel met woorden, gedachten en associaties en het gebruik van verhullende taal in zekere zin nog randverschijnselen, in 'Zingend geloven' zijn ze *norm* geworden. Daarover de volgende keer.

Noten

- 1 Zie afl. 3, 4 en vooral 5 van 'Christus in het kerklied' (Opbouw 1992, blz. 300 e.v.).
- 2 Zie bijv. A. Janse: Leven in het verbond, blz. 119 e.v. (hoofdst. VIII).

F. Gerkema, Groningen

Hinne ma tov: de EvTA oostwaarts (1)

Maandag zou de eerste lesdag worden. Veel later dan gepland waren we uit Calcutta vertrokken voor een rit van een kleine twee uur over nog geen 50 km naar Canning. Even buiten dat havenstadje lag ons reisdoel, het Seminarie van Christ Mission Ashram, neergepoot midden tussen de rijstvelden.

De eerste 30 km voerde vanuit Calcutta langs een lang lint van dorpjes, waar de kraampjes en hutjes tot vlak bij de weg zijn opgetrokken. Overal mensen en nog eens mensen, lopend, fietsend, toeterend in auto's. Raschte straathonden, geiten en koeien completeren het straatbeeld. Kortom India, om precies te zijn de noord-oost hoek van dat uitgestrekte land, daar waar de Ganges zich langs vele stromen een weg naar de zee zoekt.

Op de achterbank van de auto legt ds. Sukrit Roy de laatste hand aan het lesrooster. De eerste dag zullen twee gastdocenten uit Korea en ik colleges geven aan de studenten van het Seminarie. Maar welke vakken aan bod zullen komen en welke jaren we voor onze neus krijgen, dat is onderweg nog volop in discussie. Na veel gepraat (in het koreans) blijkt het programma rond, waarbij het door ons geplande uur hebreuws het loodje heeft gelegd. Maar ik houd mijn poot stijf en die koppigheid wordt beloond: 's middags zet ik met de studenten de eerste stap op het smalle pad van de taal van het Oude Testament en loop de letters van het hebreeuwse alfabet met ze langs. "Waar ben ik verzeild geraakt?", denk je dan.

Dat de EvTA het in oostelijke richting zoekt, is nieuw. Gebruikelijk was tot nu toe de theologische toerusting in frans-talig Afrika (Bangui en Butare). Dat de 'A' van EvTA toch een beetje werd opgerekt was een gevolg van een in de loop der jaren gegroeid contact tussen de kerk van Breukelen en een begaafde predikant in West Bengalen, de al genoemde Sukrit Roy. Opgegroeid in één van de grote kerken van Calcutta, verbaasde het hem steeds meer hoe ingeslapen die kerken waren. Temidden van de grote meerderheid van Bengaalse Hindoes en Islamiëten, maakten de gevestigde kerken, nog daterend uit Engelse koloniale tijden, een krachteloze indruk. Geen enkele poging werd ondernomen, om het immense platteland van Bengalen op te zoeken met het evangelie, om maar iets te noemen. Steeds meer begon Sukrit Roy dat pionierswerk als zijn roeping te zien.

Hij studeerde theologie en ook nog wat biologie in Korea, waarna hij, getrouwd met een Koreaanse vrouw, terugkeerde naar India. Werkend met forse financiële steun uit Korea, begon hij gemeentes te stichten in de verschillende regio's van Bengalen. Inmiddels zijn dat er zo'n 35 met een ledental variërend van 10 tot 50, met daarnaast een veelvoud aan belangstellenden.

Ruim vijf jaar geleden startte Roy zijn Seminarie, waar op dit moment 30 studenten wonen en studeren. Een ongekend hoog aantal, want het aantal Bengalen dat doordrong tot de gevestigde theologische instituten was tot dan toe op één hand te tellen. Toch is daarmee nog niet alles gezegd. Want waar ds. Roy een gemeente gesticht heeft, probeert hij ook op onderwijsgebied en aan medische voorzieningen het één en ander te verbeteren. Zo is er in één van de ruimtes van het Seminarie wekelijks een mobiele medische post gestationeerd, waarvan de dorpelingen gebruik kunnen maken. Ook op het gebied van landbouw en veeteelt ziet Roy mogelijkheden tot verbetering. In één van de dorpen staat inmiddels een proefboerderij.

Zoals gezegd, de gemeente van Breukelen kwam in contact met Sukrit Roy en besloot zo'n acht jaar geleden tot ondersteuning van dit bijzondere project. In 1992 brachten ds. J.M. Mudde en br. F. Langeraar een bezoek aan Calcutta om met eigen ogen het werk van Roy en de zijnen te bezien. Dat werk maakte in meer dan één opzicht indruk: de breedte in de aanpak, zijn visie voor de lange termijn, het grote praktische inzicht, zijn reformatorische denken, zijn diep besef van afhankelijkheid van de zegen van God. Breukelen zette de steun dan ook zonder aarzeling voort. Daarbij kwam de gedachte op, of er vanuit de EvTA misschien ook een bijdrage zou kunnen worden geleverd aan het onderwijs op het Seminarie van ds. Roy. Ds. Mudde had in 1992 een week les gegeven en kreeg de indruk dat een EvTA bijdrage gewaardeerd zou worden.

De EvTA besloot dat uitstapje naar Calcutta te wagen en zo vertrokken ds. Mudde en ik 12 januari naar Calcutta voor een verblijf van 3 weken in deze stad van 12 miljoen (of meer).

Het onthaal was bijzonder gastvrij. Dat bleek o.a. uit de zorg om onze gezondheid. Die is niet ongegrond, want één slok uit de kraan betekent minstens een dag diarree. Maar ook de kwaliteit

en de hoeveelheid van het eten ging onze verwachting meer dan eens te boven. Zo zelfs, dat we ons af en toe voelden als Benjamin in Egypte – die immers een gerecht kreeg opgediend, dat maar liefst vijf keer zo groot was als dat van zijn broers.

Veel rust werd ons niet gegund. Na aankomst op donderdag vertrokken we vrijdag voor twee dagen naar eilanden in de Bengaalse golf. Daar was weliswaar in één dorp een begin van een christelijke gemeente, maar wij zouden ook een evangelisatie bijeenkomst houden op een plek, waar nooit eerder het evangelie was verkondigd. Geheel in de lijn van Roy's programma: het bereiken van de onbereikten (vgl. Rom 15:20vv).

Zo'n reis alleen al is een bijzondere ervaring. De treinen zijn overvol en sommige passagiers reizen aan de buitenzijde van de trein mee – overal waar maar een plekje is om te staan en een uitsteeksel om zich aan vast te houden. Op de perrons is het vol van de kleurrijke markkraampjes en het haventje van Canning was prachtig om te zien, met zijn Indiase drukte en af en aan varende bootjes. Ongetwijfeld later dan bedoeld staken we van wal en voeren enkele uren over de zeearmen (van enkele honderden meters breed). Vooral 's nachts is dat schilderachtig, wanneer je overal de lichtjes ziet van de tientallen bootjes, die hun weg zoeken naar één van de eilanden.

Zo'n evangelisatie bijeenkomst is, zeker in een Moslim dorp, van tevoren afgesproken. Ds. Roy zoekt bij aankomst direct contact met enige voor-aanstaanden uit het dorp (burgemeester, schoolmeester) en nodigt ze uit om de bijeenkomst bij te wonen. De kinderen zijn als eerste present, maar tijdens de samenkomst komen ook de ouderen een kijkje nemen. Dat is geen probleem, want alles speelt zich in de openlucht af.

Ook in het geval we 's zondags een kerkdienst hielden in één van de dorpen (2e en 3e zondag van ons verblijf) zijn die gebouwen zo open, dat mensen luisteren bij de deur, binnenkomen en soms ook weer weggaan.

Op de bijeenkomst van vrijdagmiddag werd meegewerkt door het plaatselijke zondagschooltje. De kinderen voerden o.a. een kerstspel op (bij zomerse temperaturen!) met zoveel overtuiging en expressie, dat iedereen er volop van genoot. Onvergetelijk was het moment, waarop de herders aan Maria het kindeke ontfutselden om er vervolgens van pure vreugde een dansje mee uit te voeren! Ds. Mudde's preek sloot daarbij goed aan (verblijdt u te allen tijde, Fil. 4), waarna het programma werd besloten met een 'Jezus'-film van Indiase makelij. Die viel bij de dorpelingen zeer in de smaak, gezien het groeiend aantal toeschouwers.

Wij gingen halverwege de film naar het huis van de plaatselijke evangelist om 'een hapje' te eten en te overnachten. Dat laatste moest gebeuren op een tweepersoons plank, overtrokken met een soort hoeslaken. Na een kort moment van wennen, viel de nacht niet tegen.

De volgende morgen vertrokken we naar een ander dorp. De tocht duurde zo'n drie uur, naar achteraf bleek, omdat ds. Roy voor zijn Koreaanse en Nederlandse gasten een toeristische route had uitgestippeld. Dat we daarvoor misschien wel twee uur te laat in het dorp aankwamen, leek niemand te deren.

Dit keer was ik aan de beurt voor de evangelisatietoespraak. Als je voor zo'n 50 tot 100 toehoorders staat, die zelden of nooit iets van het christelijk geloof gehoord hebben, voel je pas hoe ongewoon het is. "Waar moet ik beginnen?", denk je dan. Met Gods liefde voor de wereld, voor Indiërs, Koreanen en Nederlanders? Gods liefde uitkomend in Jezus, die voor ons kwam, leed, stierf en opstond. "Wat is het eigenlijk veel", denk je al pratend. Het maakt wel, dat je onder je eigen verkondiging steeds kleiner wordt en steeds sterker beseft, dat het God zelf is, die de harten opent.

Zingen was ook een vast onderdeel. Ds. Mudde en ik hebben, naast het Youth for Christ repertoire ook psalm 8 tweestemmig gezongen, maar aan deze geneefse klanken waren de eilandbewoners niet gewend. Ze begonnen wat te giebelen toen we melodisch onze eigen weg gingen en zullen ongetwijfeld gedacht hebben, dat we het spoor meer dan eens bijster waren. Dat ons ook nog gevraagd werd naar de nationale vogel, de nationale bloem en het nationale volkslied (dat we toen maar even gezongen hebben) geeft wel aan, dat de boog tijdens zo'n bijeenkomst niet altijd gespannen staat.

Daarmee zat onze taak er op, maar onze dag was nog lang niet ten einde. Na een korte maaltijd op ons gastadres en een vier uur durende, koude boottocht, bleek de laatste trein naar Calcutta al lang vertrokken. Er volgde een kleine twee uur zoek en veel onderhandelen, waarna plotsklaps een bus beschikbaar bleek, die ons rammelend en piepend in nog eens twee uur naar Calcutta bracht. Toen sloeg de klok inmiddels 3 uur in de nacht.

Ruimschoots zondag dus.

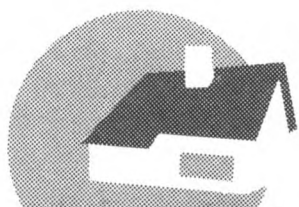
Ditmaal een paaspuzzel

1. Welk dier kraaide nadat Petrus drie keer gezegd had dat hij Jezus niet kende?
2. Welke persoon zeiden de mensen dat Jezus riep toen Hij aan het kruis hing?
3. Hoe noemde Jezus zijn lichaam dat na drie dagen weer herbouwd zou worden?
4. Wat is de tweede naam van Judas?
5. Wat is een andere naam voor Golgotha?
6. Jezus noemt God zijn ...
7. Pilatus waste zijn handen in ...
8. De engel zei tegen de vrouwen dat ze niet de ... bij de doden moesten zoeken.
9. Wie werd er in de plaats van Jezus vrijgelaten?
10. Hoe noemt Maria van Magdala Jezus in de hof na zijn opstanding? Het betekent Meester. Johannes 20.
11. In welke Jozefs graf werd Jezus gelegd?
12. Uit welke plaats kwam Simon, de man die het kruis van Jezus moest dragen?
13. Welke rang had Kajafas in zijn werk?
14. Welke discipel wilde niet geloven dat Jezus was opgestaan voor hij Hem zelf had gezien?

Als alles goed is ingevuld verschijnt op de eerste rij een van Jezus' kruiswoorden.

De oplossing van de vorige maal was:

1. Kana
2. Damascus
3. Sarfath
4. Pniël
5. Silo
6. Nain
7. Gaza
8. Bethsaida

In dat huis daar woont een vrouw

Ytje Veeffkind-Eenkhorn, Krommenie

Met de familie uit

Je hoort het tegenwoordig veel. Als er in de familie iets te vieren is dan trekken we er samen op uit. Je huurt op een gezellig park een paar bungalows en opa en oma, kinderen en kleinkinderen kunnen een weekend van elkaars gezelschap genieten. Vooral als de familie ver uit elkaar woont is het heel zinvol. Ook wij hebben het een paar keer gedaan. De eerste keer hadden we geen afspraken gemaakt over de zondagse kerkdiensten. Dus vrijgemaakt kerkte vrijgemaakt; Nederlands gereformeerd kerkte Nederlands gereformeerd. Maar door de uiteenlopende aanvangstijden van de diverse kerkdiensten zagen we elkaar bijna de hele zondag niet. En dat was beslist niet de bedoeling.

Het volgende familiefeest vierden we in de buurt van Apeldoorn. We spraken af: 's morgens naar de NGK, 's middags naar de GKV, vrijgemaakt dus. Wij hebben daar in de familie nooit erg veel moeite mee gehad. Logeerde je bij de vrijgemaakte tak, dan kerkte je bij hun of omgekeerd. Ik heb mijn vrijgemaakte gasten nooit naar "hun" kerk hoeven brengen. Want we zijn gewoon takken van dezelfde boom en ik voor mezelf ben gebleven wat ik was: vrijgemaakt – maar dan Nederlands gereformeerd. Die scheuring had er nooit mogen zijn. Al kan ik niet dankbaar genoeg zijn voor de ruimte die we in onze kerken hebben.

We waren dus met de familie uit en gingen 's morgens naar de NGK. We troffen het. Er was de afgelopen week Vacantiebijbelschool geweest en daar werd die morgen in de dienst aandacht aan geschonken. De kinderen van de gemeente die de Vacantiebijbelschool bezocht hadden zongen de daar geleerde versjes. Er werd gevraagd waarover verteld was de afgelopen dagen en de dominee sloot er met zijn preek op aan.

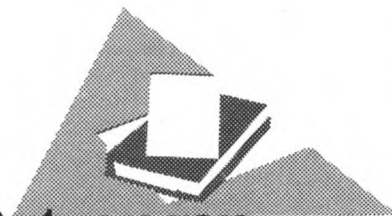
Nu zijn wij Nederlands gereformeerd wel het een en ander gewend, maar de kinderen van mijn zusje zaten met verbazing te kijken en te luisteren. "Dat vond ik nog 'es een fijne kerkdienst," zei haar jongste dochter na afloop. En we waren het allemaal met haar eens. Het was duidelijk een dienst geweest met en voor kinderen maar ook voor volwassenen. De bood-

schap was bij beide generaties overgekomen.

's Middags gingen we zoals afgesproken naar de vrijgemaakte kerk. Ik was blij dat we het zo hadden geregeld. Want als het landelijk netzo is als in de Zaanstreek dan zijn de middagkerkdiensten slecht bezocht. En daar schaam ik me voor. Maar deze kerk was vol en voor ons werd er nog een vouw wand opengeschoven. Daar zaten we dan en keken toe hoe de gemeente Avondmaal vierde. En nergens voel ik de scheuring zo pijn doen als juist bij de viering van het Avondmaal. Want al zouden wij willen wij mogen met hen geen Avondmaal vieren. En ik voel dat als onrecht. Maar er werd ook gepreekt. En dat was goed. Het was gewoon een fijne dienst.

We hebben nog een paar keer een familieweekend gehad. En steeds hebben we het zo gedaan als die tweede keer, in Apeldoorn. Er ging wel eens iets fout: de informatie over de kerkdiensten klopte niet, en toen hebben we in een van de gehuurde bungalows een huisgodsdienst oefening gehouden. En ik ben er blij om dat we het kunnen opbrengen om tenminste in de dichtbij familiekring een enkele keer samen op te trekken.

Dat moet toch op grotere schaal ook kunnen? Inderdaad op de laatste vrijgemaakte synode is besloten dat de mogelijkheid tot een gesprek met de Nederlands gereformeerden onderzocht zal worden. Dat is tenminste iets. Want ik vraag me al zo lang af: waarom kunnen ze wel samenspreken met de Christelijk gereformeerden en niet met ons. Wij die toch met zoveel banden aan hen gebonden zijn. Hun eigen vlees en bloed.

Ontvangen

Willem J. Ouweneel,
Bach, Mattheüs en het drama.
100 blz., f 24,50
ISBN 9029711655
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

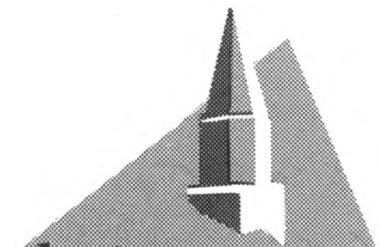
Ds. M.J.C. Blok,
Al zou de vijgeboom niet bloeien.
Habakuk: het probleem van de sekularisatie in de kerk en van onrecht, geweld en lijden.
84 blz., f 17,90
ISBN 9066511605
Uitg. Van den Berg, Kampen

Ewoud Gosker,
De Koninklijke Weg.
Een vertelling; Roman.
89 blz., f 9,95 (tijdens aktieweek f 3,95)
ISBN 9060159802
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

Joni Eareckson Tada,
Wanneer mag je sterven?
Zelfmoord, euthanasie, lijden, genade.
136 blz., f 23,90
ISBN 902971140X
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Drs. A.G. Knevel (red.),
Om het hart van het christelijk geloof.
152 blz., f 24,90
ISBN 9029711353
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen ism. Evangelische Omroep, Hilversum

Ds. M.R. van den Berg, ds. F. van Deursen e.a.,
Levenswoorden
Uitgave 1994
50 blz., f 13,90
ISBN 9029712112
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Heerde

Vanaf 3 april zullen de kerkdiensten van onze kerk niet meer in het kerkgebouw van de NPB zijn, maar in de aula van de christelijke scholengemeenschap 'De Heertganck', Eperweg 34a, Heerde. Oorzaak van deze verhuizing is groei van de gemeente. In de ruimte die we nu voor enige jaren mogen betrekken zijn we beter in staat om u als gast welkom te heten. *De eerste dienst in het nieuwe gebouw zal plaatsvinden op zondag 3 april, eerste paasmorgen, om 9.30 uur.* We hopen, samen met enige genodigden, de vreugde van de Opgestane Heer te vieren. Ook u bent van harte uitgenodigd in deze dienst; de Heertganck ligt op de weg naar Epe. Vanaf deze datum zullen de tijden van onze morgen diensten veranderd zijn. Iedere morgendienst zal om 9.30 uur beginnen, de middagdiensten blijven om 17.00 uur (in juni t/m aug. om 19.00 uur). Namens de kerkeraad, D.A. Lagewaard

Cogma Uw vriend in den vreemde
Hieronder weer nieuwe namen en

adressen van christen-militairen en verdere alleenstaanden, werkzaam voor herstel van vrede en leniging van nood in de wereld.

R. van Drimmelen Mar.no. 29838, Napo 353, 3509 VP Utrecht veldp.

B. Hummelen, Likuni Hospital, P.O. Box 60 Malivi

Fam. M.A. Keegstra, Karl Siebens-trasse 12a, 55268 Nieder-Olm, B.R.D.

R. Kooistra, Reg.no. 64.10.05.059, 1 (NL BE VN) Transp.Bat., Napo 92, 3509 VP Utrecht veldp.

W.J. Korving, Marn. 1 Alg. K.V., reg.no. 73.10.13.225/ 033665, 21 Inf.Cie., Marinbasis Parera, Napo 401, 3509 VP Utrecht veldp.

G.W. Westera, Napo 363, 3509 VP Utrecht veldp.

R. Bruins, p.a. Commandeurweg 4, Curaçao Ned. Ant.

sld. 1 S. Janssen, reg.no. 72.10.14.080, 1 (NL) VN Inf.Bat., 1 Bev.Pel.StSt Cie, Napo 80, 3509 VP Utrecht veldp.

F. Kremers, Chaipruek Manison 8, Sukkum Vit SOI :65, Prankanong, Bangkok 10110, Thailand

Mej. R. Oonk, Huize 'In de ruimte', Postbox 9054, Paramaribo-Zuid, Suriname

Fam. L.L. Soldaat, Am Beuditzerwege 206, D-06184 Groskugel, B.R.D.

Ds. A.G. van der Heijden, legerpredikant, reg.no. 50.01.23.192, L (NL) VN Inf.Bat.Staf., Napo 80, 3509 VP Utrecht veldp.

M. Stalknecht, Kibboets Adamit, D.N. Western Galilee, 22875 Israël

Veldpostnummers normale Ned. frankering.

Mogen zij van u eens een kaartje of een brief ontvangen?

Voor verdere info: de secr.:

H.J. Bosch, Walkottelanden 40
7542 MR Enschede. Tel. 053-762272

ESJR Jongerenhuis Rotterdam bestaat '10 jaar'

Ruim 10 jaar biedt de stichting ESJR woonruimte aan voor jonge mensen die voor het eerst naar de grote stad komen.

Zij kunnen voor 1 jaar in het huis wonen. De woonruimte bestaat uit een kamer met gebruik van keuken en douche.

Wat is nu zo bijzonder aan dat huis? Het samen iets met elkaar of voor elkaar doen zoals:

- koken en eten met elkaar.
- gesprekken voeren met elkaar.
- elkaar stimuleren in studie en werk.
- het leggen van kontakten buiten het huis, met studentenverenigingen of kerk etc.
- het zoeken naar een leefklimaat waarin christen zijn een belangrijke plaats inneemt.

Het ESJR-huis is in de loop van de jaren een begrip geworden, waar oud-bewoners nog regelmatig binnenlopen en waardoor een brede contactgroep is ontstaan.
En daarom vieten we FEEST.

Op ZATERDAG 4 JUNI a.s. hopen wij open huis te houden van 14.00 – 17.00 uur voor genodigden en belangstellenden van 14.00 – 21.00 uur voor oud-bewoners.

Kom je in AUGUSTUS naar Rotterdam om te studeren en heb je interesse voor het huis, vraag dan een folder aan bij de secr. van de stichting: mevrouw H. de Hek-Duijs, Oppland 13, 2905 AN Capelle a/d IJssel tel. 010-4505842

Werkgroep Rekreatie Lichamelijk Gehandicapten

Tot nu toe hebben we nog niet zoveel reserveringen gekregen voor de caravan. Vandaar deze oproep. Onze caravan staat van mei tot oktober op de camping 'Het Grote Bos' te Doorn. Deze camping is geheel aangepast en rolstoel-toegankelijk. De caravan heeft een ruime voortent en is voorzien van een lift, koelkast en kooktoestel. Het is mogelijk een tentje erbij te zetten. De huurprijs is f 300,- per week, all in.

Niet alleen gehandicapten, ook mensen voor wie de prijs aantrekkelijk is kunnen de caravan huren via: de heer B. Bruinink, Bergakkerweg 1a, Nunspeet, tel. 03412-57347.

Cursussen medisch ethiek EH organiseert cursussen over medische ethiek en alternatieve geneeswijzen

De Evangelische Hogeschool te Amersfoort organiseert in het kader van de zgn. EH-Zaterdag Academie een aantal korte cursussen over medische ethiek en over alternatieve geneeswijzen. Deze cursussen zijn speciaal bedoeld voor werkers in de gezondheidszorg en verder voor iedereen die hiermee te maken krijgt. In de cursussen wordt getracht ook in te gaan op actuele ontwikkelingen waar werknemers én patiënten mee geconfronteerd worden.

Het betreft de cursussen:

* *Mag ik alternatief behandeld wor-*

den?, over alternatieve geneeswijzen vanuit bijbels perspectief. Div. docenten o.a. E.C. van Balen en G. Feller; Cursusdata: 9 en 16 april 1994

* *Nieuwe Medische Etiek* door dr. R. Seldenrijk op 15, 29 oktober en 12 november 1994

De cursussen worden gehouden op zaterdag van 10.00 – 14.30 uur en duren twee tot vier dagen. De prijs is f 55,- per dag. Meer informatie en een inschrijfformulier kan men aanvragen bij de EH, tel. 033-621731 of schriftelijk postbus 957, 3800 AZ Amersfoort. De inschrijving sluit ca. 1 week vóór aanvang van de cursus.

Vakantiewoningruil

Zes jaar geleden begon Marjan Peters uit Wijchen met wat zij nu 'een uit de hand gelopen hobby' noemt: het christelijk bureau voor vakantiewoningruil en -oppas BON VOYAGE. Jaarlijks ruilen nu honderden mensen onderling van woning zowel binnen Nederland als internationaal. Ook zijn er mensen die een oppas zoeken voor hun huis tijdens de vakantieperiode en mensen die op een huis van een ander willen passen. Er is een stevig samenwerkingsverband ontstaan met een vergelijkbaar Engels bureau waardoor ruilen met inwoners van het Verenigd Koninkrijk heel soepel verloopt. Dit jaar komen er steeds meer verzoeken van Duitse christenen die naar Nederland willen komen en van woning willen ruilen.

BON VOYAGE draait op vrijwilligers en daarom zijn de kosten uiterst laag in vergelijking met commerciële bureaus: f 25,- voor ruilen in Nederland en f 40,- voor ruilen met het buitenland. Wie mee doet komt in een ruilkrant met een advertentietekst. Als de krant verschijnt belt iedereen een paar adressen op en maakt met iemand een afspraak. Voor wie mee wil doen of een folder wil ontvangen: BON VOYAGE, Aalsburg 31-40, 6602 WS Wijchen, tel. 08894-13009.

Theologische Universiteit

Wilhelminapark 4, 7316 BT Apeldoorn

Gevraagd m.i.v. cursusjaar 1994-1995

DOCENT BIJBELS HEBREEUWS/ARAMEES

om wekelijks in het eerste semester vijf colleges Bijbels Hebreeuws (propadeutisch jaar vier uur en tweede studiejaar één uur) te geven en in het tweede semester twee colleges Bijbels Hebreeuws (propadeutische jaar) en – facultatief – één college Bijbels Aramees.

Van docenten aan de Theologische Universiteit wordt gevraagd dat zij de drie Formulieren van Enigheid ondertekenen.

Sollicitaties uitvoerig en met vermelding van referenties te richten aan de rector van de universiteit, prof.dr. W. van 't Spijker, onder voormeld adres. Inlichtingen bij de rector, tel. universiteit 055-213156, privé 055-217777.

Zoals een vader liefdevol zijn armen
slaat om zijn kind, omringt ons met erbarmen
God onze Vader, want wij zijn van Hem.
Hij die ons zelf uit aarde heeft genomen,
Hij weet, dat wij, uit stof aan 't licht gekomen,
slechts leven op de adem van zijn stem.

Psalm 103 vs 5

Van God gekregen, een dochter en zusje

WILLEKE IRENE

8 maart 1994

Willem en Annette Smouter-
Kurpershoek
Karel, Jelle, Judith en Bart

Mecklenburgstraat 36
3621 GP Breukelen
03462-62542

I
r
e
n
e

En hij zeide tot mij: Schrijf, zalig zij, die genodigd zijn tot het brui-
loftmaal des Lams. En hij zeide tot mij: Dit zijn de waarachtige woor-
den van God.
Openbaring 19:9

In de Here ontslapen, mijn lieve vrouw, onze moeder, grootmoeder
en overgrootmoeder

JOHANNA CORNELIA VAN BAARS-GROENEVELD

7 October 1913

7 Maart 1994

Vlaardingen: H.L.H. van Baars
Launceston-Australië: Anton
Hengelo: Riet
Leusden: Joyce
Spijkenisse: Flora
Vlaardingen: Harry en Ria
Maarssen: Leo en Ali
Apeldoorn: Annelies en Jaap
Rotterdam: Theodoor en Ingrid
Kleinkinderen en achterkleinkinderen

Baarnhoeve 119
3137 RL Vlaardingen

De begrafenis heeft plaats gevonden op 10 Maart jl. op de begraaf-
plaats Holy te Vlaardingen.

„De HEER is mijn Herder”

Vertrouwend op haar Heer is van ons heengegaan onze lieve moeder
en oma

HINDERKIEN LANING-VENEMA

sinds 31 maart 1973 weduwe van L.P. LANING

in de leeftijd van 85 jaar.

Groningen, 2 maart 1994
Huize Rikkers-Lubbers, Heresingel 36
Correspondentieadres: Van Doesburglaan 22, 3431 GB Nieuwegein

Nieuwegein: GERDA SMELIK-LANING
JAN SMELIK
Jan en Sandra
Bert en Mavalda, Brendon, Sharuska
Marc en Sarah
Hedda en Frans
Cora en Sam

Den Helder: ROEL LANING
FROUWKE LANING-BOERSEMA
Marieke en Roel
Lars en Arianne

Kampen: INA van HAM-LANING
JAN van HAM
Riëtte en Nils-Erik, Karsten, Ina
Marjan en Gerard, Lois, Salomé
Dominica en Woltjo, Chloë, Emiel

Emmen: MAX LANING
LAMMY LANING-HUISMAN
Michel
Martin
Henrike

De begrafenis heeft plaatsgevonden op 7 maart te Groningen.

STICHTING REFORMATORISCHE HOGESCHOOL TE ZWOLLE

**RUIME MOGELIJKHEDEN VOOR BIJBELGETROUWE THEOLOGISCHE
VORMING – studie in deeltijd voor jong en oud –**

- * algemeen vormend jaar
- * erkend tweedegraadsopleiding theologie
- * erkend eerstegraadsopleiding theologie
- * mogelijkheden voor doorstroming naar universitaire studie

Interesse?

Kom zaterdag 9 april naar de Open Dag. Plaats: Prins Johan
Frisoschool aan de Jan Buschstraat 6 te Zwolle. Aanvang: 10.00 uur.
En bel voor informatieboekje (dhr. B. Houvast, 038-541076)

AMARANT REIZEN

SAMEN ONDERWEG

Amarant Reizen is een christelijke reisorganisatie die zich richt
op avontuurlijk ingestelde mensen van 28 jaar en ouder.
Mensen die graag aanhaken bij een groep, maar ook zelf ini-
tiatieven nemen. Voor deze mensen biedt Amarant een aan-
trekkelijk reizenprogramma aan. Groepsvakanties met een
flinke dosis individuele vrijheid.

RONDREIS ISRAEL

12/7 - 26/7 1994 o.l.v. ds. W.G. Rietkerk

f 2099,-

Natuurlijk is er een hoop veranderd. Natuurlijk zijn de heilige
plaatsen niet zo vreselijk heilig. Daarvoor is het er vaak te
druk. Maar toch! Dit is dus de Karmel. Dit is Jeruzalem, waar
Jezus heeft gelopen. Het kan niet anders: in Israël krijgt de
bijbel een passend decor.

Tijdens de rondreis overnachten we in kibboetsiem of
christelijke hospices; reizen doen we per bus.
Heeft u interesse in deze of één van de vele andere reizen,
vraag dan de uitgebreide informatie aan.

GROEPSVAKANTIES VOOR MENSEN DIE WETEN WAT ZE WILLEN

Naam _____

Adres _____

PC + Plaats _____

Tel _____

AMARANT Reizen • postbus 240
3370 AE Hardinxveld-Giessendam
01846 - 17097

